

De umlaut in Oudsaksiese en Oudnederfrankiese geschriften

<https://hdl.handle.net/1874/222152>

H 40192

Leit. 9 Febr. 1897

De umlaut in Oudsaksiese
en Oudnederfrankiese geschriften.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Nederlandsche Letterkunde

aan de Rijks-Universiteit te Utrecht,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^r. C. A. PEKELHARING,

Hoogleraar in de Faculteit der Geneeskunde,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE REDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE

TE VERDEDIGEN

op Dinsdag 9 Februari 1897, des namiddags te 4 uur,

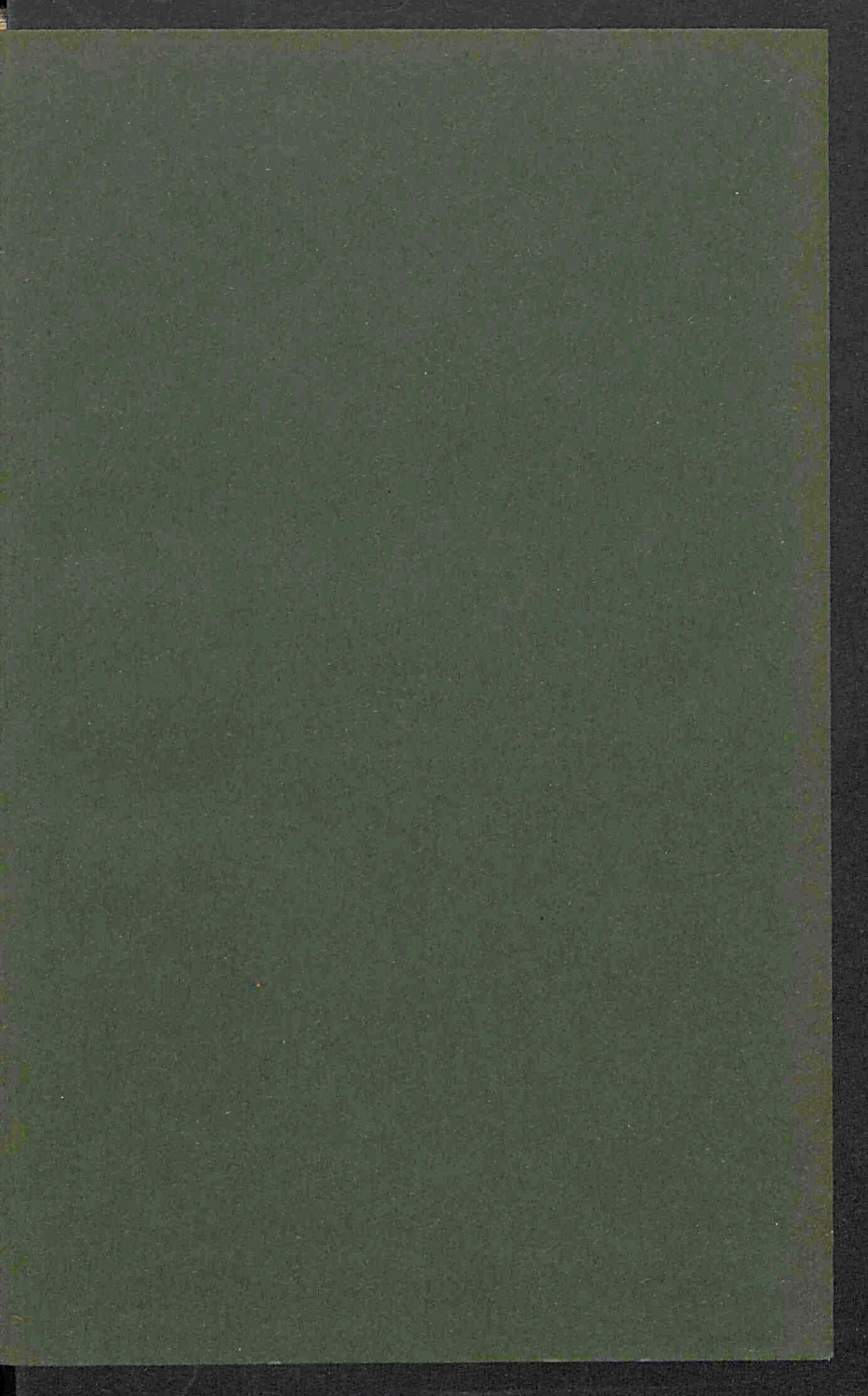
DOOR

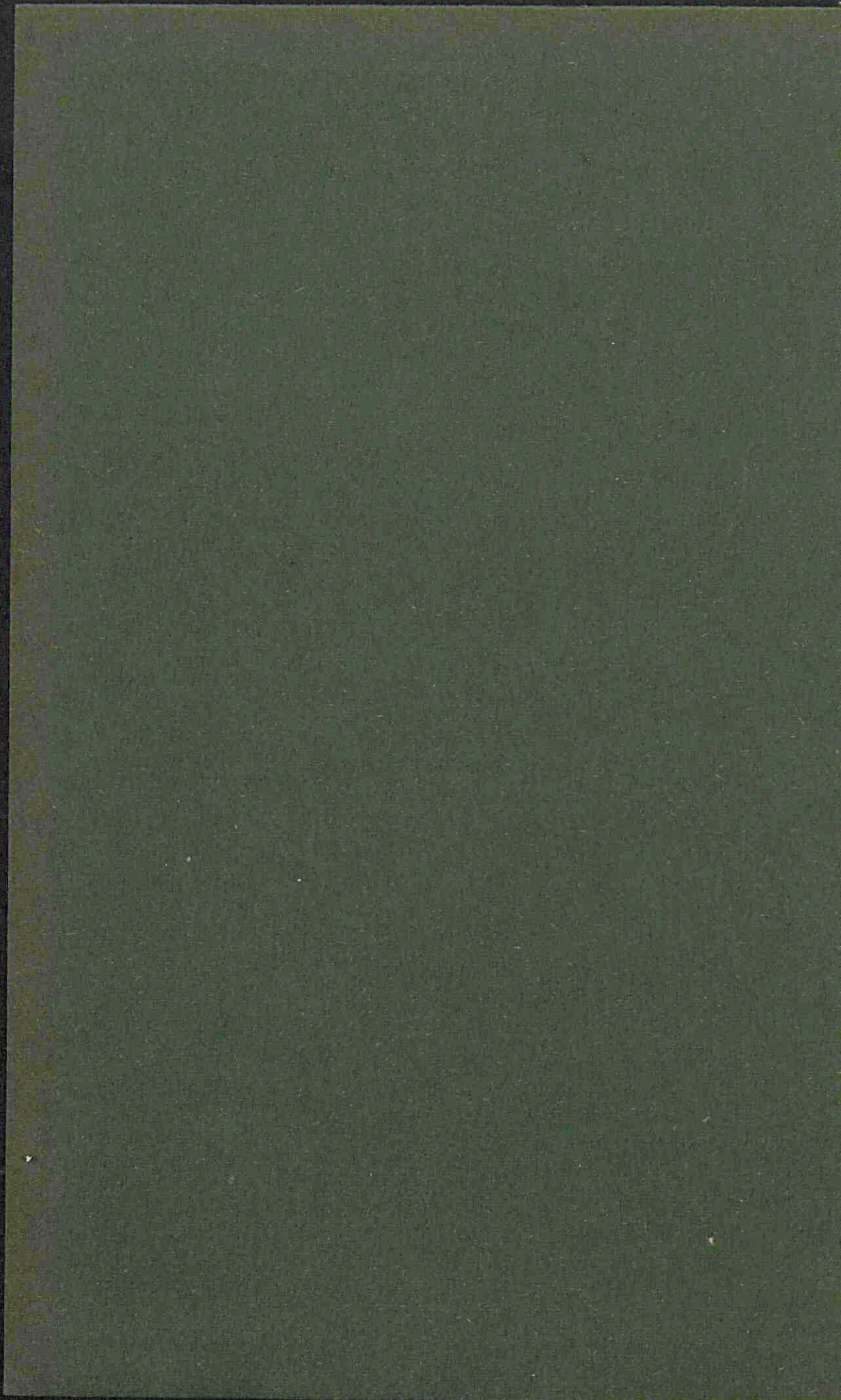
WILLEM FREDERIK GOMBAULT,

geboren te Arnhem.

ARNHEM
W. SWAAN
1897.

A. qu.
192

De umlaut in Oudsaksiese
en Oudnederfrankiese geschriften.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Nederlandsche Letterkunde

aan de Rijks-Universiteit te Utrecht,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^r. C. A. PEKELHARING,

Hoogleraar in de Faculteit der Geneeskunde,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE

TE VERDEDIGEN

op Dinsdag 9 Februari 1897, des namiddags te 4 uur,

DOOR

WILLEM FREDERIK GOMBAULT,

geboren te Arnhem.

ARNHEM

W. SWAAN

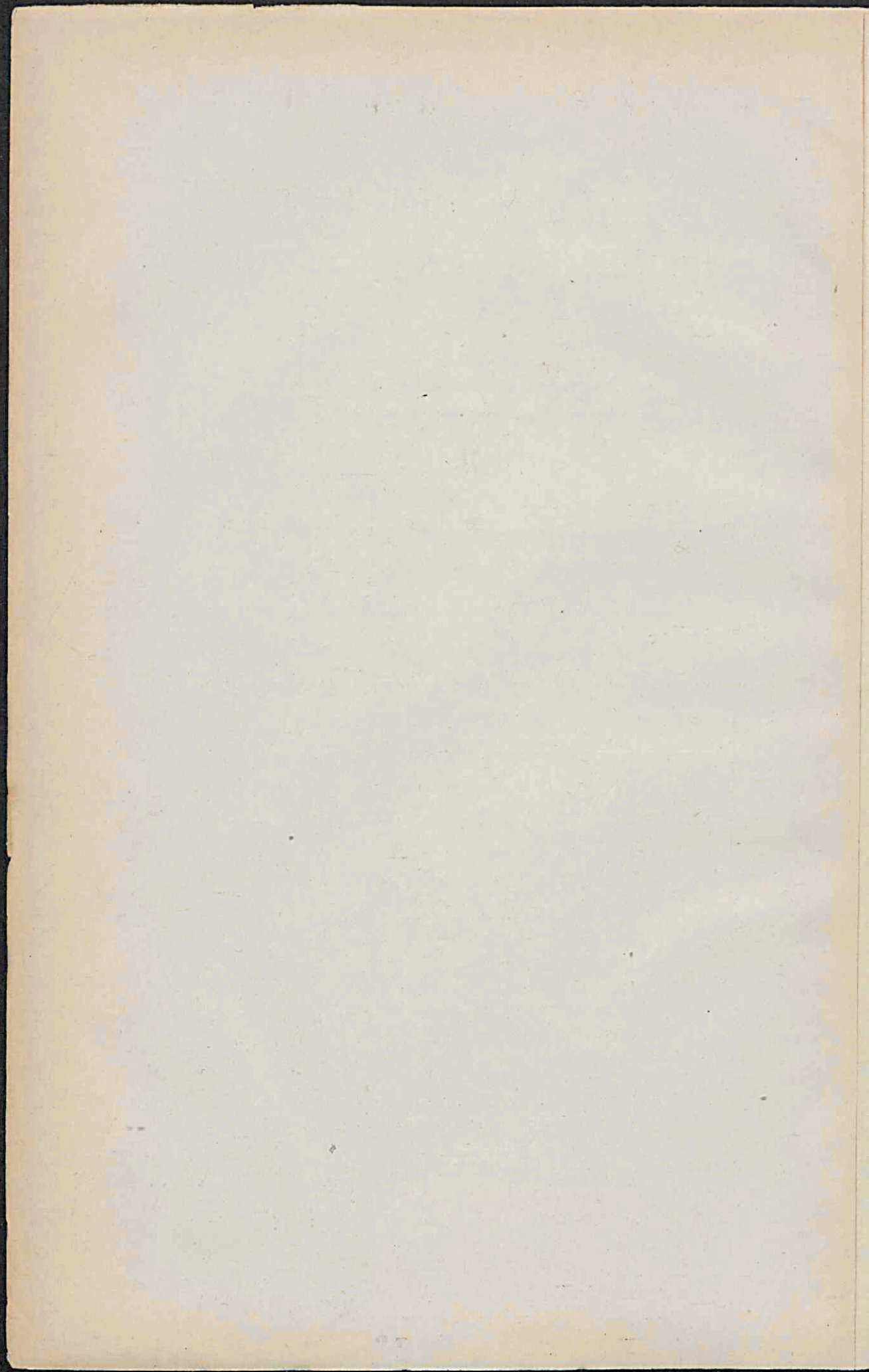
1897.

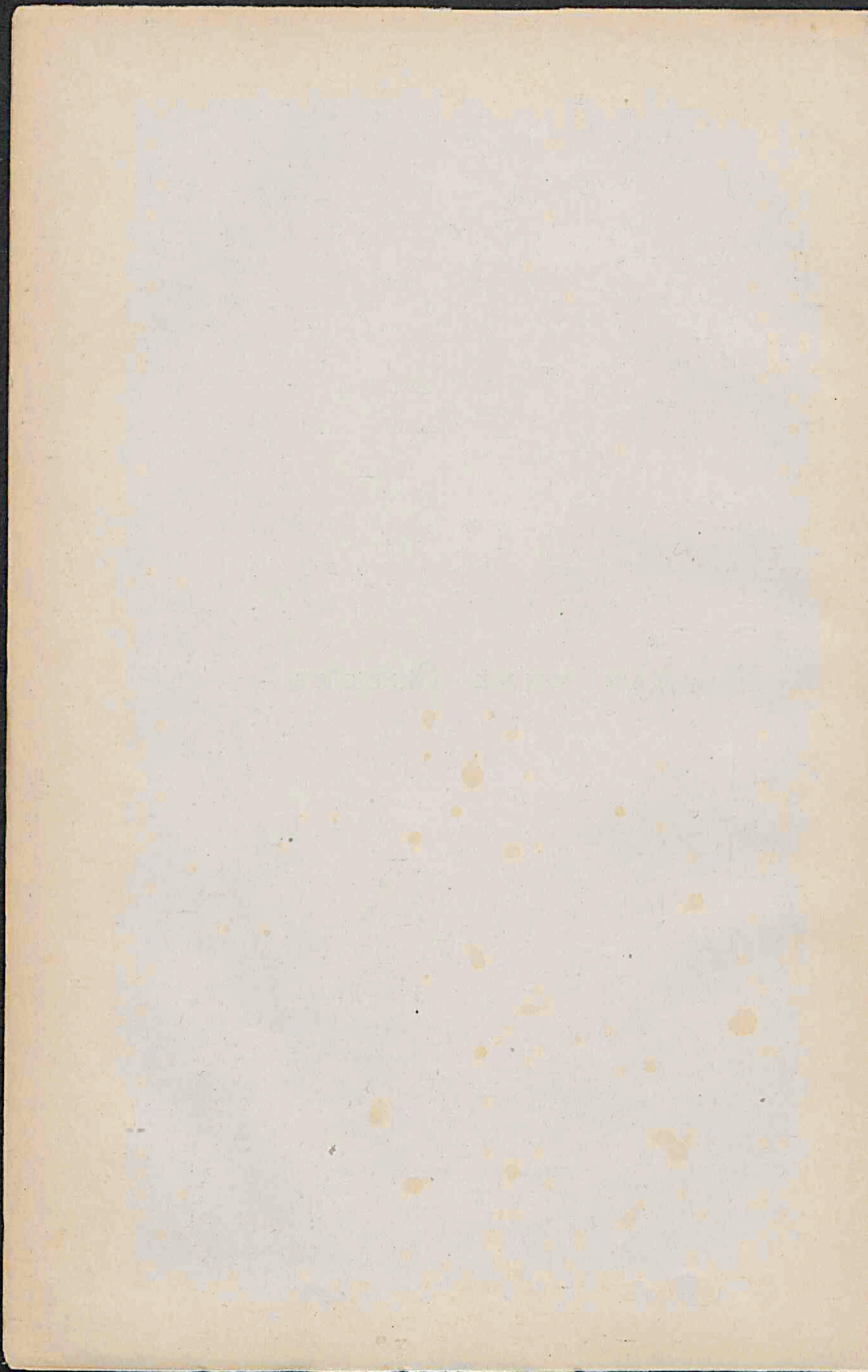
RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0889 3848

AAN MIJNE OUDERS.

Aanvankelijk had ik een ander voornemen: een vergelijkend-grammatikaal onderzoek naar de Oudsaksiese eigennamen in Latijnse geschriften. Toen ik evenwel, dieper in het onderwerp doordringende, bemerkte, dat de uitvoering er van jaren studie zou vereisen, wilde ik de verschillende bezwaren, waarop ik stuitte, uit de weg ruimen, besloot ik voorlopig van mijn voornemen aftezien en een onderwerp te kiezen, waarmee ik spoediger tot mijn doel zou kunnen geraken.

Mijn aandacht werd getrokken door Prof. KÖGEL's „Zur altsächsischen Grammatik” (Indogermanische Forschungen, III. p. 276 v.v.).

Met vele zijner verklaringen kon ik niet instemmen, vooral niet met die, welke hij gaf van de Oudsaksiese *umlaut*-verschijnselen. Menende eerst dan meer zekere konkluzies te kunnen trekken, wanneer het verschijnsel in vele geschriften nagegaan werd, besloot ik een onderzoek in te stellen naar de *umlaut* in die Oudsaksiese en Oudnederfrankiese geschriften, wier uitgave voor mijn doel geschikt was.

Ik veranderde dan ook niet van voornemen, toen

—

Prof. VAN HELTEN (Indogerm. Forsch. V. p. 182 v.v. 374 v.v.) van enige verschijnselen veel juister verklaring gaf dan KÖGEL.

Zie hier het resultaat van mijn arbeid.

Over 't algemeen instemmende met de voorstellen-KOLLEWIJN en het voor een philoloog niet-konsekwent vindende ze wel te ondertekenen maar niet toetepassen, heb ik, op gevaar af een „taalverbroddelaar” genoemd te worden (Kamerverslag 4 Dec.), aan mijn *Nederlandse* woorden de Kolllewijnse uniform gegeven, de vreemde om praktische redenen over 't algemeen onveranderd gelaten.

U, Hooggeachte Promotor, Hooggeleerde GALLÉE, be-
tuig ik hier mijn dank voor de welwillendheid en steun
mij gegeven in mijn studentenjaren, in mijn maatschap-
pelik leven, bij deze arbeid.

Ook U, Hooggeleerde WIJNNE, mijn dank voor het
van U genoten onderwijs. Mogen nog vele jaren van
rust Uw deel zijn!

Met weemoedige dankbaarheid denk ik terug aan de
onvergetelijke Leermeeester, de hooggeschatte Vriend.

INHOUD.

Inleiding	Blz. 1
Eerste afdeling: De Umlaut van <i>ä</i>.	
I <i>e vóór i of j van volgende syllabe:</i>	
Grafiese weergeving	11
A. Het substantivum	14
B. Het adjectivum, het adverbium en trappen van vergelijking	44
C. Het verbum	56
Rezultaat	71
II <i>a vóór i of j van volgende syllabe</i>	72
III <i>Chronologie. Karakter van umlauts-e</i>	72
Tweede afdeling: De Umlaut van andere klanken .	81

INLEIDING.

Het verschijnsel, dat we in *Oudsaksiese* en *Oudnederfrankiese* geschriften gaan onderzoeken: de werking van *i* of *j* op voorafgaande betoonde klinker, kan men, behalve in 't *Goties* ¹⁾, zich zien ontwikkelen in alle *Germaanse* talen; tot op deze tijd kan men het volgen in de levende dialekten.

Men dient dit verschijnsel, dat *umlaut* genoemd is, te scheiden van de zogenaamde *regressieve vokaal-assimilaatsie*, want, ofschoon *psychologies* dezelfde factoren bij beide gewerkt hebben — de te spreken klinker wordt geanticipeerd en de orgaanstelling, nodig voor het voortbrengen van de palataal, wordt te vroeg ingenomen, zodat de voorafgaande klinker een palatale kleur krijgt — heeft bij *umlaut* de werking plaats van minder-betoonde op meer-betoonde klinker, bij gewone *vokaal-assimilaatsie* van onbetoonde op onbetoonde.

De vraag kan gedaan worden, hoe het mogelijk was, dat klinkers die minder-betoonde waren, uitgangsklinkers, zo'n grote invloed konden uitoefenen op zwaarder-betoonde; men zou veeleer geneigd zijn het omgekeerde te denken.

Een woord leeft slechts het volle leven in de gemeenschap, in een zin. In de nog-volkomen-flekterende talen, zoals de oudere *Indogermaanse* en *Germaanse*, geeft de uitgang van

¹⁾ Vergel. evenwel W. STREITBERG. *Urgermanische Grammatik* p. 94, die reeds in de Westgotiese namen *Ega*, *Egica*, enz. *umlaut* zien wil.

het woord aan, in welk verband het staat met andere woorden, welke funksie het te verrichten heeft in de gemeenschap. Op de uitgang rustte dus veel-al de aandacht van de spreker. De mond zou zo aanstonds de organiese stelling, nodig voor de voortbrenging van de uitgangsklinker, moeten innemen en, terwijl de onbewuste neiging er is zo min mogelijk van de organen te vergen, nemen deze reeds te voren de stelling in, die de volgende klinker eigen is.

Een andere vraag: hoe heeft *physiologies* de volgende *i* of *j* op voorafgaande klinker gewerkt, middellik of onmiddellik?

BOPP ¹⁾ e. a. uit zijn tijd spreken van «Assimilationskraft», verklaren dus niet *physiologies*. J. GRIMM ²⁾ ziet de *umlaut* bijna geheel van vokaliëse invloed afhankelijk, in tegenstelling met *de Brechung*.

SCHERER wees er het eerst op, dat de *umlaut* ook van konzonantiëse invloed kon afhankelijk geweest zijn. In zijn «Geschichte der Deutschen Sprache» geeft hij de mening, dat de *i* of *j* eerst gewerkt heeft op de tussenstaande konzonant, die het karakter ervan in zich opnam, *gepalatalizeerd* werd, waarop deze weer zijn palataal karakter aan de voorafgaande klank gaf.

E. SIEVERS ³⁾ kwam onafhankelijk tot gelijke opinie. Bij hen sloot zich spoedig JOH. SCHMIDT aan ⁴⁾.

Noch niet lang geleden ⁵⁾ is VIETOR in zijn recensie van

¹⁾ FR. BOPP. Vergleichende Gramm. des Sanskr. enz. pag. 99.

²⁾ Zeitsch. f. d. Alt. II. 268.

³⁾ Verh. der Leipz. Philol. Vers. 1872 p. 188 v. v.

⁴⁾ Indogerm. Vocalismus II. 474 v. v.

⁵⁾ Phonet. Studien III. 85.

SWEET's «A History of English sounds» tegen deze mening opgekomen. Straks komen we op zijn bezwaren terug.

We zullen hier meedelen, wat er ons toebrenkt, de theorie van SCHERER—SIEVERS voor de juiste te houden.

In de oudere *Indogermaanse* talen als in 't *Avesties*, *Grieks*, *Slavies*, maar vooral in 't *Kelties*, kon een volgende palatale klinker of medeklinker (*i*_a) een voorafgaande medeklinker palatalizeren ¹⁾.

De artikulaatsie van de palataal mengde zich in die der konzonanten, zodat de aard van die konzonanten zich wijzigde, of van sommige geheel veranderde (*velare* tot *palatale*).

Ging aan deze gepalatalizeerde konzontant een andere klinker vooraf dan *i*, dan werd deze dikwels tot *i*-diftong (*epenthese*) en zo was de *i*-artikulaatsie niet alleen in de konzonanten, maar zelfs door deze heen gegaan.

Van zulk een *epenthese*, veroorzaakt door mouillering der konzonanten, vinden wij voorbeelden in 't *Avestiese bharañti* =

¹⁾ «Unter *Palatalisirung* (vulgo *Mouillirung*) versteht man die Veränderung, welche ein beliebiger Consonant (oder eine Consonantgruppe) durch Anpassung an der Mundarticulation eines palatalen Vocals (speciell oft *i* oder *j*) erfährt d. h. durch eine dem Palatalvocal entsprechende dorsale Erhebung der Vorderzunge (dazu gesellt sich bisweilen eine spaltförmige Erweiterung der Lippen, mögen diese geöffnet oder geschlossen sein)». E. SIEVERS. *Phonetik* 451.

«Unter *Mouillierung* (Erweichung) verstehen wir eine besondere Art der Hemmung des Luftstroms. Die mouillierten Geräusche unterscheiden sich von den übrigen dadurch, dass die Articulationsstelle eine grössere Länge hat. Nur die Zunge vermag den Luftstrom durch einen Engpass von grösserer Länge zu zwängen. Mouillierte Geräusche werden also allemal mittels der Zunge erzeugt». OTTO BREMER. *Deutsche Phonetik* p. 63.

Oudind. bharanti, in 't *Grieksche* $\varphi\alpha\iota\rho\omega$ voor $\times\varphi\alpha\rho\iota\omega$, $\rho\alpha\iota\rho\omega$ voor $\times\rho\alpha\rho\iota\omega$ ¹⁾).

Ook in 't *Oudslavies* kwam mouillering veelvuldig voor ²⁾.

Maar meer dan in de andere *Indogerm.* talen geschiedde dit in 't *Oudiers*. De *Nieuwiers* wet «*Caol le caol, leathan le leathan*» (dunne met dunne en brede met brede) heerste reeds in 't *Oudiers*, schoon in 't schrift minder konsekwent doorgevoerd. Men noemt daar dit verschijnsel *infeksie* ³⁾. De infeksie door *i* of *e* kwam daar altijd, als *i*, naast de klinker van de voorafgaande syllabe of heeft die geheel verdrongen, maar alleen wanneer de *i* of *e* verdwenen was; was dit niet het geval, dan was ook niet altijd *infeksie* gekomen: *luge* naast *luige*, *munter* naast *muinter*.

Voor 't *Germaans* ontkent men meestal *epenthese*. SCHERER en J. SHMIDT verdedigen haar. Vormen als *Ohd. meinen, feili, feigi*, *Got. hraiw, daila, air* zullen wel niet anders dan door *i-epenthese* ontstaan zijn ⁴⁾.

In de oudere *Indogerm.* talen kwam dus *mouillering* van voorafgaande konzont door volgende palataal voor; ook in sommige *Indogerm.* talen van nu zien we dit verschijnsel: in 't *Nieuwiers*, *Romaans*, *Russies*; in 't *Germaans* noch slechts hier en daar.

Nu zien we in de *Oudgermaanse* dialecten, dat, waar palatale konzont, niet palataal geworden door volgende vokaal,

¹⁾ K. BRUGMANN. *Grundr. d. vergl. Gramm.* I. 638, 639.

²⁾ K. BRUGMANN. I. 642.

³⁾ J. C. ZEUSS. *Grammatica Celtica* 6, 12, 16, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 97, enz. E. WINDISCH. *Kurzgefasste Irische Grammatik* 4.

⁴⁾ F. KLUGE. in *Grundr. d. germ. Philol.* p. 355.

na een klinker staat, hij gelijk op die klinker werkt als een onbetoonde *i* of *j* op een voorafgaande meer-betoonde klank.

Zo had vóór de tonende *spirans* *z*, die reeds in de aller-oudste *Noorse* inskripsies doorgaans tot palatale *r* (*R*) geworden was, zonder dat een volgende palatale klinker die palatalizaatsie veroorzaakt had, een vokaal, die voorafging, gelijke werking ondergaan als een vokaal, die door *umlaut* veranderd was. Zo werden vóór *R* *a* tot *æ* (*kær* — *Got. kas*), *á* tot *é* (*gar* — *Oudzw. i gar*), *o* tot *ø* (*frøro* — *friosa*), *ó* tot *ø* (*óre* — *Got. juhiza*), *í* tot *ý* (*sýr* — *Lat. sus*), *ou* tot *øy* (*øyra* — *Got. auso*), *iu* tot *ý* (*hlýr* — *Angels. hléor*). ¹⁾

Een soortgelijk geval treft men aan in de oude *Angelsaksiese* dialekten, waar — behalve in 't *Westsaksies*, waar 't slechts sporadies voorkwam — vóór palatale konzontant een voorafgaande klinker soortgelijke verandering onderging, als een, die door *umlaut* gewijzigd werd. Zo werd vóór palatale konzontant in *Ps.* en *North*, *ea* tot *æ*, *éa* tot *é*, *eo* tot *e*, *io* tot *i*, *éo* tot *é*. ²⁾

Mouillering van konzontanten kwam dus voor in de oudere *Indogerm.* talen door volgende palataal, verandering van klinker in de *Germ.* talen vóór palatale konzontant. Wanneer wij nu deze twee gegevens met de verschijnselen in 't tegenwoordig *Russies* vergelijken, waar *umlaut*, veroorzaakt door volgende oorspronkelijke *i*, altijd gepaard gaat met palatale konzontant ³⁾,

¹⁾ A. NOREEN. Altnordische Grammatik p. 45, 46.

²⁾ E. SIEVERS. Angelsächs. Gramm. p. 65, 66.

³⁾ P. PASSY. Étude sur les chang. phonét. p. 172, voert als bewijs aan voor de theorie *Scherer-Sievers*, dat in 't *Russies*, wanneer een konzontanten-groep niet gepalataliseerd is vóór volgende *i*, ook voorafgaande vokaal niet palataal wordt. Een mooi bewijs zou dit zijn, maar het

dan kunnen we, geloof ik, de theorie *Scherer-Sievers* aannemen, dat de *i* (*j*) op voorafgaande meer-betoonde vokaal gewerkt heeft door bemiddeling van tussenstaande konzonanten.

Epenthese was het begin, *umlaut*, d. i. klankwijziging van de onmiddellijk voorafgaande vokaal, het vervolg.

VIICTOR nu heeft tegen deze theorie bezwaren aangevoerd. «Hij ziet, afgezien van de gutturale, in de latere ontwikkeling van de taal geen spoor van palatalisering van de konzonanten, die door palatalizaatsie de umlaut zouden bewerkt hebben; de gutturale hebben hun palatizaatsie eerst ten gevolge van de umlaut verkregen. Verder wijzen op niet-palatalisering in 't *Oudengels* vormen, waar *k* in plaats van *c* tot aanduiding van de gutturale explosief staat; ten slotte wijst het voortdurend-ontbreken van *i*, *e* achter *c* in *Angliese* teksten: *ſencan* voor *ſencean* op niet-palatalisering».

De grafiese weergeving nu der gutturalen in 't *Angelsaksies* is noch niet voldoende verklaard. Waar *c* staat voor *ce*, behoeft geen gutturale uitspraak aangenomen te worden. Immers vóór *c* vertoont zich ook *palataal-umlaut*; daar geeft dan toch *c* de palatale konzontant weer, al zal dan ook het karakter van deze enigszins anders geweest zijn dan de *c*, palataal geworden vóór volgende *i* of *j*. Niets wettigt dan ook de mening, dat daar, waar *c* voor *ce* staat, *c* *explosieve gutturaal* moet zijn.

Is het eveneens beslist nodig om daar, waar *k* voor *c* staat, gutturale uitspraak aantenemen?

Hoeveel heeft *Noorse* grafiese invloed hier gewerkt? ¹⁾ Het eerste bezwaar lijkt gewichtiger. Maar het verschijnsel, vermin-
voorbeeld *kreþki* is zeer ongelukkig; hier is de *i* jong en bewerkt regelmatig geen palatalizaatsie.

¹⁾ KLUGE. Grundr. p. 791.

dering van palatalizaatsie, is niet alleen-*Germaans*; ook in de *Romaanse* talen is die vermindering algemeen. ¹⁾ De *Oudnoorse R* heeft zijn palatale kleur verloren en *toch* werden vroeger voorafgaande klanken door hem gepalataliseerd.

In de volgende bladzijden zullen we nagaan, hoe de umlaut zich in de door ons gebruikte *Oudsaksiese* en *Oudnederfrankiese* geschriften vertoont.

Woorden, in onze geschriften voorkomende, maar niet zeker *Oudsaks.* of *Oudnederfr.* zijnde, zijn door ons niet opgenomen, evenals eigennamen met onzekere etymologie.

Geschriften.

Oudsaksies:

- A. *Heliandhandschriften*: a) C. en M. uitgegeven door SIEVERS ²⁾ b) P. uitgegeven door LAMBEL ³⁾ c) V. uitgegeven door BRAUNE ⁴⁾.

¹⁾ P. PASSY. Étude, enz. 185, 186. «Il semble que la plupart des langues, en se développant deviennent moins sensibles aux influences assimilatives. Nous avons peine même à nous figurer la possibilité d'une palatalisation de *r* suffisante pour changer *victoria* en *victoire*, L'action qui a donné naissance aux *umlauts* paraît tout aussi étrange aux peuples germaniques modernes. Les Slaves du Sud ont en grande partie perdu les assimilations du russe. Le russe lui-même a perdu quelques influences assimilatives tandis que d'autres persistent uniquement par traditions. Cependant, si les actions assimilatives sont moins puissantes dans nos langues que dans celle des peuples primitifs, ce n'est là qu'une différence de degré; et nous n'avons qu'à observer le langage des enfants, ou celui des personnes qui apprennent une langue étrangère, pour voir se produire sous nos yeux des phénomènes semblables.»

²⁾ E. SIEVERS. *Heliand*. Halle 1878.

³⁾ *Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der Kais. Akad. zu Wien*. 1880.

⁴⁾ *Neue Heidelberger Jahrb.* IV. 2.

- B. *Genesisfragmenten*, uitgegeven door BRAUNE ¹⁾.
- C. *Kleinere geschriften*: ²⁾ a) *Essener glossen* b) *Lindauer glossen*
 c) *Gregorii homiliae* d) *Essener Heberolle* e) *Homilia van Beda* f) *Biecht* g) *Prudentius-glossen* h) *Vergilius-glossen*
 i) *Freckenhorster Heberolle* j) *Namen van horigen v. Corvey* k) *Weener handschr.* l) *Hamburger glossen* m) *Lamspringer glossen* n) *Fragmenten van een preek* o) *Abrenunciatio en Credo* p) *Merseburger glossen* q) *Straatsburger glossen*
 r) *St. Peter-Glossen*, voorzover ze Saksies zijn. s) *Parijse, Brusselse en Düsseldorf Prudentius-fragmenten* t) *Glossarium Werthinense* (voorzover Saksies).

Oudnederfrankies:

- A. *Karolingiese psalmen*. ³⁾
- B. *Lipsiaanse glossen*. ³⁾

¹⁾ *Neue Heidelb. Jahrb.* IV. 2.

²⁾ J. H. GALLÉE. *Altsächs. Sprachdenkmäler*. Leiden 1894.

³⁾ M. HEYNE. *Kleinere altniederdeutsche Denkmähler*. Paderborn 1877.

EERSTE AFDELING.

De umlaut van ǣ.

I. *e* vóór *i* of *j* van volgende syllabe.

GRAFIESE WEERGEVING.

In onze *Oudsaksiese* geschriften wordt de umlaut van *ǣ* weergegeven door de volgende tekens: *e*, *æ*, *ae*, *ei*, *i*, (*ie*).

De *e* is verreweg het meest voorkomend.

De *æ* komt zelden voor: *ændi* M. 530 *dænniun* VERG. GL. 112 *Æthelcher* HOR. CORV. 13, 1 *Æilica* HOR. CORV. 14, 1.

De *ae* eveneens zelden: *Aetheler* HOR. CORV. 4, 1 *Accelin* FRECK. H. (M.) 26.

ei komt slechts in de Hoogduits-gekleurde vorm *sceinkivaz* PR. GL. 8^d voor ¹⁾).

i komt vaak voor, maar niet zo dikwels als *e*:

COT.: samenstellingen met — *scipi*: *ambahtscipi* 4211, 4522 *ambahtscipie* 280 *gibodscip* 8 *gibodscipi* 301, 1909, 2606 *gibod-*

¹⁾ In de *Werdener* oorkonden wordt de umlaut 3 maal door *ei* weergegeven: HEINGISTBEKI W. H. III, EINGILBERTI, EINGIBERTUS PR. I; in de *Trad. Corbeiensis* 1 maal door *y*: WYRINHARDUS.

scipies 2264 *broðerscipi* 4652 *theganscipi* 4574 *theganscipies* 4668 *erlscipi* 3006, 4225 *erlscipie* 2768 *fiondschipi* 5553 *fiondschipes* 1467 *folscipi* 2979, 3536, 3698, 3943, 4242, 4397, 4812, 5195 *folscipe* 3001, 3555, 4228, 4818 *folscipie* 3731, 5236 *friundscipi* 5367 *gumscipi* 4128, 4135, 4465, 4480, 4487, 5250 *gumscipe* 5256, 5338 *gumscipie* 1976, 2748, 2774, 3045, 5719 *gumscipiu* 4190 *heriscipi* 727, 1989, 2294, 4474, 5285, 5481 *heriscipie* 55, 3790, 4930, 5263, 5375, 5413 *iungerscipi* 110 *landscipi* 2441 *landscipe* 2128 *landscipie* 1929, 2127, 2811 *liudscipies* 2361 *magscipi* 2653 *nithscipi* 5422 *nithscipies* 1878 *nithscipiu* 5693 *gisidscipie* 1252 *uirdscipi* 2056 *uuerdscipi* 4544 *giuuitscipi* 3270, 5068, 5226 *giuuitscipies* 5101 *giuuitscipiu* 5190 *giuuitscipie* 1949 ¹⁾; verder *filisa* 1812 *binithion* 4865 (*M. bendiun*) ²⁾ *giriuan* 3450 *gifrimid* 43 ²⁾.

MON. slechts in *hinginna* 5167.

Kleinere geschriften: BIECHT *giuuitscipia*; PR. GL. *selscipi* 58^b; VERG. GL. *biri* 104^b *halebirie* 158^a *hindbiri* 104_b *mirikoi* 14^a *mirisuuin* 95^a; FRECK. H. *iuenina* 94, 95 *pinniggo* (M) 16 *stida* 426 *tuilif* 218, (M) 221 *Bikieseton* 172 *Bikiesterron* 146 *Bikiethorpa* 253 *Hamorbikie* 212 *Lembikie* 399 *Medebikie* 340 *Merschbikie* 464 *Popponbikie* 400 *Sarbikie* 387 *Stenbikie* 503 *Uorkonbikie* 244 *Westarbikie* 434 *Hriponsile* (?) 318 *Alfstide* 417

¹⁾ Cot heeft — *scepi* in: *ambahtscepi* 1118 *bedscepi* 309 *bodscepi* 341, 651 *gibodscepi* 424, 895 *gibodscepe* 138 *drohscepi* 363 *folcscepi* 1228, 1783, 1860 *fiondscepi* 1340, 1783, 1904 *friunscepi* 322 *gumscepi* 628 *herisccepi* 411 *iungerscepi* 92 *landsccepi* 344, 709, 1413 *landsccepie* 1874 *landsccepe* 870, 875 *liudsccepi* 44 *liudsccepie* 1834 *magscepi* 1495 *magsccepriu* 1441.

²⁾ Datief van **banithi* (*banethi* C. 5484); misschien, evenals *gifrimid*, schrijffout door de vele *i*'s in de nabijheid.

Wirinzo 94; HOR. CORV. *Vuindilburg* 3, 2; 6, 1; 11,1 *Vuindelburg* 11,2; 12,2 *Windelburgis* 13,2 *Vuindelldach* 8,1 *Windelgart* 16,2 *Vuindilheith* 3,1 *Vuindelheith* 11,2 *Windelmot* 17,1 *Vuindilmöt* 8,1 *Vuindilmüt* 16,2 *Vuindelsuith* 14,1; LAMSPR. GL. *rotherstidiu* 2,15; GL. ST. P. *Uuindila* 91^d.

Soms komt *ie* voor, altijd na *k* (1 maal na *h*: *hier* C. 3582, dat waarschijnlijk schrijffout is); *ki* is daar het teken om palatale *k* weertegeven: *folcsctiepe* C. 4197 *antkiennien* M. 3582, 5087 *antkiendun* 3607 ¹⁾; PR. GL. *kieu*s 37^a *kierziun* 61^b; FRECK. H. *kietelaren* 548 *kietelkapa* 343, 344.

In de *Oudnederfrankiese* geschriften treffen we aan: *e*, *ei*, *i*. *e* is verreweg het meest voorkomend.

ei: *einde* 60,3; 66,8 *heinde* 62,5; 67,32 *sceifte* 56,5 *eintisce* GL. L. 244 *geuueinoda* GL. L. 479.

i: *anfingere* 58,17 *crifte* 64,7 *crifto* 58,6 *giginloup* 58,6 *inde* 54,8,23; 56,11; 58,6; 61,11; 63,10; 68,3 *ind* 18,1,4 *in* op de andere plaatsen; *thinko* 58,6.

De *e*, *æ* en *ae* konden met wijde of enge artikulaatsie voortgebracht worden; *ei* en *i* duiden op enge artikulaatsie. De *ei* moet niet als de tegenwoordige diftong *ei* opgevat worden. *Nederlandse* vormen als *einde*, *heinde* moeten niet tot de tijd van 't *Oudsaksies* en *Oudnederfrankies* teruggebracht worden. Indien de *ei* daar reeds *diftongiese* klank had, hoe is dan hiermee overeenbrengen, dat hij in de ontwik-

¹⁾ De getallen zonder nadere aanduiding geven de plaatsen der vormen, die C. en M. gemeen hebben; voor 't *Oudnederfrankies* zijn het de plaatsen in de *Psalmen*.

keling der taal geheel op-zich-zelf, z'n eigen weg is gegaan en niet de gewone ontwikkeling der diftongen heeft meegeemaakt? De *i* in *ei* is misschien optevatten als een *epenthese*-teken, om de overgang aanteduiden van vokaal tot palatale konzontan.

De *postkonzonantiese i* of *j* kan, zooals men later zien zal, grafies weer gegeven worden door *i* of *e* en kan ook geheel verdwijnen.

A. Het substantivum.

1) *i*-deklinaatsie.

Terwijl in 't *Oudhoogd.* de kortsilbige *i*-stammen bijna alle hun uitgang in *nom. sing.* verloren hebben en verbogen worden als die met lange syllabe, is het *Oudsaks.*, even als het *Angelsaks.*, conservatiever gebleven; hier is in de *nomina-tief* de *i* bewaard gebleven en door de gehele deklinaatsie is dan ook voorafgaande *a* in *e* veranderd.

Voorbeelden met *e* in stamsyllabe:

beki in samenstellingen, als *beki* en *biki* ¹⁾: Ess. H. *Bekeh* 149^b *Bortbeki* 105^b; FREK H. *Bikieseton* 172 *Bekisterron* 208 *Bikiesterron* 146 *Bikiethorpa* 253 *Hamarbikie* 152 *Hamorbikie* 212 *Lembikie* 399 *Medebikie* 340 *Merschbikie* 464 *Oronbeki* 46 *Popponbikie* 400 *Sarbikie* 387 *Stenbikie* 153 *Uorkonbikie* 244 *Westarbikie* 434.

heti 1322 *gerheti* 4987 *uuordheti* 3898 *hetigrim* 4330 *hetigrimman* 3017 C. 4178 *hetigrimmon* M. 4178 *hetias* BIECHT *hetilic* 4320 C. 4215 *hetelic* M. 4215.

¹⁾ Als simplex: *bike* nom. sing. ALTH. GL. 3, 713, 11.

evvi PR. GL. 64^d.

meri C. 2233, 2245 *meridier* GL. ST. P. 12^c *merigrason* PR. GL. 52^c *Meregrete* HOR. CORV. 7, 2 *merigrioton* C. 1721 *meregriton* M. 1721 (*merigrioz* PR. GL. 22^c) ¹⁾ *mirikoi* VERG. GL. 14^a *meriminnon* GL. ST. P. 64^a *mirisuuin* VERG. GL. 95^a; verder FRECK H. *Jecmeri* 362 *Jecmere* 350 *Galmeri* 376 *Galmere* 406 ²⁾.

meti 1858, 2840, 2860 M. 2833 *metie* C. 2833 *metes* C. 1224 *metigedono* C. 4331 *metigedeono* M. 4331 *metilosi* 2829.

halsmeni 1722.

seli 549, enz. *selihus* 1819 *gastseli* 679, 711, 1899, 2733, 2737, 2780 M. 2762 C. 5310 *gestseli* C. 2002, 2762 M. 711, 3338 GEN. 248, 280 *hornseli* M. 3686 *hornselios* C. 3686 (*Hriponsile* FRECK H. 318 is hier niet met zekerheid bij te brengen).

×seti, slechts in samenstellingen met *synkopé* van de *i* voorkomende: FRECK. H. *Bikieseton* 172 *Brocsethon* 95 *Holonseton* 43 *Lacseton* 18, (M.) 28 *Locseton* (K.) 28 *Ueltseton* 43 *Ueltzeton* 105.

-scepi, slechts als tweede lid in samenstelling voorkomend (M. en Ess. GL. hebben uitsluitend *e* als stamvokaal, C. heeft 29 maal *e* en 77 *i*, BIECHT en PR. GL. slechts *i*).

slegi C. 5486 *huoofslegi* ³⁾ C. 2400; met *synkopé* van de *i*: *orslegon* PR. GL. 12^a *sleka* Ess. GL. MT. 10,7; verder *slegibrauuu* GL. ST. P. 85^a *sleibrauuon* GL. ST. P. 91^b.

stedi 1813, 2684, 3599 Ess. GL. MT. 15,21; met *synkopé* van de *i*: *stida* FRECK. H. 426; verder *stedihast* 2454 *copstedi* 1191, 3736 *thingstedi* 3745 C. 5305, 5340, 5369 *hobidstedi*

¹⁾ De vormen tussen haakjes kunnen voor een deel *Saksies* zijn.

²⁾ De eigennamen met *meri-*, *mere-*, *mer-* kunnen hier niet met zekerheid bijgebracht worden.

³⁾ Vergelijk nog *halfslegin* ALTH. GL. 1, 718, 35^c.

4127 *husstedi* 1807 *uuhstedi* GEN. 161 *vuinstedi* PR. GL. 37^c
rotherstidiu LAMSPR. GL. 2,15 *Alfstide* FRECK. H. 417. ¹⁾
uuapanthreki 4889.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

mates M. 1224, C. *metes*; terwijl de vorm van C. naar de *i*-dekl. gaat, gaat die van M. naar de *a*-dekl. m. a. w. de een heeft *i*-, de ander *a*-suffiks.

snari, acc. plur. PR. GL. 54^b *snarion*, dat. plur. PR. GL. 14^b
snarin BRUSS. PR. GL. 3^b. Waarschijnlijk zijn hier nevenvormen met andere suffiks-vokaal van invloed geweest of een nominatief zonder *i* ²⁾. De mogelijkheid bestaat ook dat de *a* hier is $\hat{a} < \hat{o}$ (Vergel. *Ohd. snuor. Mnd. snôre, snôr*).

Onnauwkeurigheid in de grafiese weergeving moet de oorzaak zijn geweest waardoor *a* zich vertoont in FRECK. H. *Jecmari* 356, *Jecmare* 378, 426, *Jekmare* 467, *Jukmare* 365, 550, 557. Het letterteken zal hier een zeer wijde *e*-klank voorstellen, die de klank van de *a* zeer nabijkwam vandaar in 't zelfde geschrift *Jecmari* en *Jecmeri*.

urlogi M. 4325 ³⁾ had nevenvormen naar andere deklinaatsie of de *a* is hier $\hat{a}$ (vergel. *urlogi* C. 4325).

aldarlagio C. 3882. Meestal komt dit woord voor met andere suffiks-vokaal (*aldarlagio* M. 3882 *aldarlagu* M. 4107 *aldargilagu* C. 4105); aan deze nevenvormen is de *a* in *aldarlagio* te wijten.

¹⁾ Vergel. nog *spillistedi* ALTH. GL. 2, 702, 5 *thincsteden* 2, 702, 26.

²⁾ Vergel. de waarschijnlijk *Nederduitse* vorm *snar*, nom. sing. ALTH. GL. 1, 718, 35^c.

³⁾ De *e* in *orlegas* M. 3698 heeft niet het ontstaan aan umlaut te danken.

De *langsillige mannelike* woorden, gaande naar de *i*-dekl., hebben hun *singularis* gelijk aan die van de *a*-dekl.; in *nom. acc.* (*gast*) is de *i* weggevallen, vóórdat de umlauts-wet actief was. In de *pluralis* hebben ze hun *i*-vormen bewaard, zoals dit ook in 't *Oudhoogd.* het geval is, en vertonen hier regelmatig umlaut.

Voorbeelden met e in stamsyllabe:

Pluralis. nom. gesti 2060 *thermi* PR. GL. 12^d, *acc. umbiuerbi* STR. GL.

gen. gestio 2045 *eldeo* C. 762 M. 408, 762 *eldiu* C. 1068.

dat. gestion C. 2021, 2749 *gestiun* M. 2021 *eldion* C. 267 *eldiun* M. 267.

De samenstelling *eldibarn* 3235, 3534, 4057, 4648 M. 1068 (*eldibarno* 1508, 3076, 4436 *eldibarnon* C. 1387, 1430, 1525, 1780 *eldibarnun* M. 1387, 1525, 1780 *eldibarnum* M. 1430) vertoont umlaut voor de tussenvokaal. *gestseli* C. 2002, 2762 M. 711, 3338 GEN. 248, 280 heeft eerst de tussenvokaal verloren nadat hij gewerkt had op de vokaal van 't eerste lid; daarnaast staat *gastseli* 679, 711, 1899, 2733, 2737, 2780 M. 2762 C. 5310.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

gasti. acc. plur. BIECHT, gestiun M. 2749. Hier heeft de vokaal van de *singularis* assimilerend gewerkt.

Bij *trahni* 4072, 4750, 5005 *trahnion* C. 3499 (M. *trahnun*), *trahnin* C. 5922 zou ik niet met KÖGEL dezelfde oorzaak willen aannemen als bij *gasti*, want hier heeft het letterteken *a* waarschijnlijk de waarde van *á* door samentrekking (vergel. *sing. traon, plur. trāone* in 't *Nieuwsaksies*). Bij *mahti* (*genitalia*) PR. GL. 57^b DÜSS. PR. GL. 3^b heeft de *ht*-verbinding belemmerend gewerkt ¹⁾.

¹⁾ Vergel. evenwel *Nieuwsaks. gemechte*.

De *langsillige vrouwelike* hebben, evenals de mannelike, hun *i* in *nom. acc. sing.* verloren, vertonen dus in deze naamvallen geen umlaut (*anst*).

Voor de *genitief*-uitgang kon de stamsyllabe geen umlaut ondergaan (*×anstes*), want de *Germaanse genitief*-uitgang was *-ais*. Wel komen enige vormen voor met *i* (*elleandadi* 151, enz.) — deze *i* kan natuurlijk niet teruggaan op *-ais* maar is aan de *datief* ontleend — doch geen met oorspronkelijke *ä* in de stamsyllabe.

In de *datief* was in 't *Indogerm.* de uitgang *-ai*, *-ei*, maar in 't *Germaans* is geen spoor hiervan over ¹⁾. Een *lokatief* werd in 't *Germ.* voor *datief* gebruikt. In 't *Indogerm.* ging deze uit op *-ēi*, in 't *Got.* op *-ai*, in 't *Noord- en Westgerm.* op *ī*.

De *datief*, die eigenlijk *lokatief* is, zal in 't *Oudsaksies* dus verandering van stamklinker hebben. In de gehele *pluralis* hebben de vrouwelike, evenals de mannelike, de *i* bewaard en vertonen daar regelmatig umlaut.

Voorbeelden met *e* in stamsyllabe:

Sing. dat. *benki* 274 C. 5269 *benkia* M. 5269 *ferdi* 3289, 3311, 3586, 4547, 4664, 4989 C. 3999 M. 2845 GEN. 298 *ferde* C. 2845 *hinferdi* 1038 M. V. 1351 *uitharverdi* PR. GL. 64^b *metodigisceftie* C. 2210 *tithursledti* (l. *thurslethi*) MERS. GL. 105^a *gispensti* ESS. GL. 8 *giuueldi* 2113, 2166, 3756 C. 2889.

Plur. nom. *hugiscefti* 3067, 4119.

acc. *umbiferdi* PR. GL. 64^b *hugiscefti* 1807, 2275, 2447, 3199, 4559 *uanscefti* 1352, 5004 V. 1352 *uurdegiskefti* M. 3692.

gen. *enstio* 261 *ferdio* C. 3645 *hinferdio* C. 5521.

¹⁾ W. STREITBERG. *Urgermanische Grammatik* p. 242.

dat. umbiferdion PR. GL. 63^b *benkion* 2011 C. 5175 *benkiun* M. 3334, 5175 $\times$ *benki* C. 3334 *hugisceftion* 435, 2437, 2487, 3150.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

craft 1973, 3071, 3938 C. 34, 623, 5770 *megincraft* 5094 *giuualde* M. 2889. In deze datieven treffen we *a*-dekl. aan (vergel. *crafta* M. 623, 2596 *crahta* PR. GL. 61^a), terwijl bij de volgende datieven de fleksie-vokaal verdwenen was, vóórdát hij umlaut in stamsyllabe veroorzaakt had:

uuiuard FRECK. H. 546 *craft* C. 5879, 5970 *megincraft* M. 4277 *maht* 4160, 4379 *giuuald* C. 5264.

Aan de assimilerende invloed van de *a* in andere naamvallen, waar geen *i* umlaut kon veroorzaken, moet de bewaring van de *a* toegeschreven worden bij:

handcrafti, dat. sing. 5043 *hinfardi*, dat. sing. C. 1351 *fardio*, gen. plur. M. 3645. Door de belemmerende kracht van de *ht* vertoont de umlaut zich niet in *mahti*, acc. plur. 2338 C. 5621 *mahtiom* C. 3349 *mahtium* M. 3349.

Oudnederfrankies.

Voor de *nom. acc. sing.* hebben we van de kortsilbige geen ander voorbeeld dan de samenstelling *urkuntscap* 18,8; GL. 986 *urcuntscap* 54,22 ¹⁾.

We kunnen dus niet met zekerheid zeggen, of in deze naamvallen al of niet de *i* bewaard bleef. De latere taal spreekt evenwel voor vormen met *i* naast vormen zonder *i*: *stad*, *legerstede*, *bedstede*, enz.

In de *genitief* en *datief*, evenals in de gehele *pluralis* vertonen ze *i*-vormen: *sing. dat. slege* 72,4 *stede* 67,7; 70,3.

plur. acc. beke 64,11, *dat. legersteden* GL. 631.

¹⁾ Vergel. voor de woorden op *-scap* W. L. VAN HELTEN. *Beitr.* XVII. 301.

De *langsillbige* hadden reeds vroeg, evenals in 't *Oudsaksies*, de *i* verloren, vóórdát deze umlaut had kunnen veroorzaken (*anst*); een *acc. sing. enst* GL. L. 256 heeft de *i* te danken aan die van de andere naamvallen.

In de overige casus van de *singularis* hadden de *mannelike a-dekl.* — er zijn geen voorbeelden, maar men mag, ziende naar de andere dialekten, dit ook voor 't *Oudnederfr.* aannemen — de *vrouwelike* in de *genitief* de vokaal van de *datief* en voor deze casus de vorm van een oude *lokatief*.

In de gehele *pluralis* hebben zowel de mannelike als de vrouwelike umlaut.

Singularis, vrl. gen. crefti 65, 3 *manecrefti* 71,19 *megincreefti* GL. L. 660,874 *crefte* 67,35.

dat.. ferthe GL. L. 319 *ovirferdi* 67,28. *utferthi* 73,5 *crefti* 67,29 *crefte* 58,12; 65,7; 67,12 *mancrefte* 71,19 GL. 659 *geuuelde* 64,7; 71,12 *uuende* 61,4.

Pluralis, vrl. acc. utferthi 64,9 *utferdi* GL. 1089 *geuuelde* 70,16.

gen. crefte 67,13; 68,7 *crifto* 58,6 (met verloren *i*).

dat. verthe (met verloren *n*) GL. L. 963 *creftin* 59,12.

manl. nom. scefti GL. 793 *scefte* 63,9 *sceifte* 56,5.

acc. scepfti GL. 795. ¹⁾

Zowel in 't *Oudsaksies* als *Oudnederfrankies* hebben enige woorden, die oorspronkelijk naar de *u-dekl.* gingen, in sommige naamvallen de *i-dekl.* aangenomen:

Oudsaksies. hendi, dat. sing. C. 2989 endi M. 2989.

¹⁾ In de *dat. sing. manl. scepte* GL. L. 794 is waarschijnlijk de *e* van de meervoudsvormen gedrongen, of men moet met Dr. P. J. COSIJN. De Oudnederlandsche Psalmen p. 40, aannemen, dat het woord met *-ja*-suffiks gevormd is.

hendi, nom. acc. plur. 3080, 3526, 4984 C. 5537, 5654, 5973 *endi* C. 4917 *megi* 737 *sekki*, GL. St. P. 92^a.

handi M. 4917 heeft natuurlijk de *a* door de assimilerende werking van andere naamvallen.

Oudnederfrankies. *hendi*, dat. sing. 70,4,

hendi, acc. plur. 57,11; 72,13 *hende* 73,3 *heinde* 62,5; 67,32. *tende* 57,7.

2) *Abstracta op i*.¹⁾

In 't *Goties* kwamen de abstracta afgeleid van adjectiva, uitgaande in nom. sing. op *-ei*, en van de eerste klasse der zwakke verba, uitgaande op *-eins*, elkaar in vorm zeer nabij; hun acc. sing. was gelijk: *háuhein* van *háuhei* en *háuheins* (een verwisseling ziet men daar reeds in *wajamêreins*, gen. sing.).

In 't *Westgermaans* gaan de adjektief-, zowel als de verbaal-abstracta uit op *-ī*.

In 't *Oudsaksies* vertoont zich de *i* in alle naamvallen, uitgezonderd in *menig* C. 4842 *menigo* C. 10 en misschien in *brustuuer*, nom. sing. GL. St. P. 76^b. Deze *i* heeft de stamvokaal *a* in *e* doen veranderen.

Voorbeelden met e in stamsyllabe:

a. *Adjektief-abstracta:*

Sing. nom. eldi 151 PR. GL. 54^a *handfeste* GL. St. P. 86^a *gremi* ESS. GL. LUC. 21,23 JOH. 3,36 *lemi* PR. GL. 61^a *menigi*

¹⁾ F. KLUGE. Nominale Stammbildungslehre § 116, 149. W. BRAUNE. Gotische Grammatik § 103, a. 1. § 113, a. 1. J. H. GALLÉE. Altsächsische Grammatik § 175, 176.

2833, 5177, 5213 C. 3711 5482 *menegi* M. 3711, 4842 *menig* C. 4842 (middellike werking), *vvessi* PR. GL. 59^d.

acc. menigi 3944 C. 2214, 2751, 3237, 4179, 4433, 5138
m enegi M. 2751, 3237, 4433, 5138.

gen. spurihelti WEENER HS.

dat. eldi C. 194 (*eldiu* M. 194) *menigi* 305, enz. *menegi* M. 1932, enz. *menigo* C. 10.

Plur. dat. scorpion PR. GL. 54^b *huuession* PR. GL. 54^b.

b. *Verbaal-abstracta*:

brustuer (?) nom. sing. GL. ST. P. 76^b *scilduueri* VERG. GL. 116^a.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

De *a* in *glauui*, gen. sing. GL. ST. P. 90^a moet verklaard worden uit de invloed van de vokaal van 't adjektief.

farauui Ess. GL. MT. 16,4, dat ook waarschijnlijk hierbij te brengen is, heeft de *a* bewaard doordat de tussenstaande konzonanten belemmerend werkten. In *geginuuardi* Ess. GL. MC. 3,3 is de *a* niet Westgermaans (vergel. *geginuuerd* C. 2534 *geginuuardi* OUDNEDERFR. PSALM 18,15, enz.).

Oudnederfrankies.

a. *Adjektief-abstracta*:

Sing. nom. festi 18,1; 72,4 *veste* 71,16 *sterke* 59,9.

acc. eldi 70,18 *ureldi* 70,18 *senihte* GL. 816 *sterke* 58,10; 58,17; 67,36.

gen. eldi 70,9 *sterke* 60,4.

dat. menege 63,3; 68,14,17 *sterke* 67,7.

b. *Verbaal-abstracta*:

setti GL. 818.

Voorbeelden met *a* in stamsyllabe zijn er niet.

3) De met *-ja*, *-jó* afgeleide substantiva. ¹⁾

De *mannelike* en *onzijdige* woorden, die met het suffiks *-ja* gevormd zijn, vertonen in 't *Oudsaksies* in alle casus gewoonlik de *i*, in tegenstelling met het *Oudhoogd.*, waar in de verborgen vormen, slechts op enkele uitzonderingen na, reeds in de 9e eeuw de *i* is verdwenen.

a) *Mannelike woorden met e in stamsyllabe:*

×*beni* (Got. *banja* ²⁾) in *beniuundun* M. 4877; C. heeft synkopé van de *i*: *benuundun*.

heri (zoowel met *-ja*- als *-jó*-suffiks voorkomende ³⁾), nom. sing. 5057 M. 2001, acc. sing. 4322 M. 2014, gen. sing. *heries* 2639, enz.; verder *heriberga* GL. ST. P. 92^a *hereherclil* (l. *hereberclih*) GL. ST. P. 92^a *heribocan* PR. GL. 32^a *heriduom* ESS. GL. LUC. 6,19 *heridomos* 1102 *heridomo* 2757 (*herihyd?* GL. WERTH. A. 253) *heririncos* 2115 *heriscepi* 411, enz. *heriscepias* ESS. GL. MT. 26,25 *heristiura* HAMB. GL. 4,57 *heristivrión* PR. GL. 61^b *heritogo* 765, enz.; FRECK. H. *Heriman* 467 *Hereman* 173 *Heribarand* 594; HOR. CORV. *Herebert* 6,1 *Herebolt* 5,1; 14,1 *Hereburg* 6,1; 8,2; 10,1 *Heregot* 6,1 *Hereman* 6,1; 7,2; 8,1; 10,2; 10,2; 11,1; 17,2; 17,2 *Heremannus* 13,2 *Hereuuart* 12,1 *Herevart* 12,2 *Hereward* 14,1 *Hereuwich* 7,1 *Herevvin* 12,1; als tweede lid van samenstelling: ESS. H. *Rinherre* 149^b; FRECK. H. *Burchheri* 301,309 *Liefheri* 435 *Odheri* 581 *Rikheri* 71; HOR.

¹⁾ W. SCHLÜTER. Die mit dem Suffixe *-ja* gebildeten deutschen nomina. KLUGE. Nominale Stammbildungslehre 7, 12, 13, 65, 66, 110, 111.

²⁾ Dr. C. C. UHLENBECK. Kurzgefasstes Etymologisches Wörterbuch der Gotischen Sprache, in voce.

³⁾ Beitr. XII 349, XIII 375.

CORV. *Bernhere* 10,2 *Gunthere* 10,1 *Liuthere* 5,1; 9,2 *Nenthere* 7,2 *Reinhere* 3,1; 4,1,1; 5,2; 9,2; 11,2; 14,2; 18,1 *Röthere* 4,2 *Rethere* 4,1 *Vualthere* 12,1 *Wenere* 15,1 *Vuernhere* 5,1 *Wernhere* 10,2; 16,2; 17,1,2,2,2; 18,1 *Vvikkere* 11,2 *Vuinithere* 9,1 *Vulfere* 7,1; met synkopé der *i*: *Ötcher* 13,1 *Rother* 13,1 *Walther* 15,1 *Wernher* 13,2; 14,1,2; met synkopé vóór de Latijuse uitgang: *Beregherus* 13,1 *Liuthero* 13,2 *Otcherus* 13,1 *Waltherus* 16,1 *Wartherus* 13,1 *Wernherns* 16,1.

endi, nom. sing. 267, enz. acc. sing. *endi* 1356, enz. *enndi* C. 4246, dat. sing. *endea* 1928 *endie* 2685, enz. *endi* Preek 31; met synkopé der *i*: *enda* GREG. GL. 1635; verder *endilos* 4448 *endilosan* C. 2529.

arsbelli, nom. plur. VERG. GL. SERV. 2,554 PR. GL. 55^a is hier waarschijnlijk ook bij te brengen.

segg heeft de *i* in nom. sing. verloren en is geheel in de *i*-dekl. overgegaan: sing. nom. *segg* C. 5460, plur. nom. *seggi* 678, gen. *seggio* C. 2097 GEN. 126 *seggeo* 1029 M. 909, dat. *seggean* C. 909.

b) Onzijdige woorden met *e* in stamsyllabe:

beri, *biri*, nom. sing. VERG. GL. 104^b *cornilberi*, nom. sing. WERD. PR. GL. 2^b *halebirie*, nom. sing. VERG. GL. 158^a *hindbiri* VERG. GL. 104^b *haneberi*, nom. sing. GL. ST. P. 93^d.

feni, nom. sing. ESS. GL. JOH. 7,20 *fenilicon* PR. GL. 60^c.

Telgei, dat. sing. FRECK. H. 480.

stehli, acc. sing. PR. GL. 37^a.

denni, nom. sing. GL. ST. P. 65^b. ¹⁾

¹⁾ Vergel. ALTH. GL. nom. sing. *denni* 2, 700, 21; 700, 61, *deni*, acc. sing. 2, 564, 31.

er-i 3009 *ervi* PREEK 28 *erbiuuard* 86, 149, 197, 764 C. 79.

erbiuuardos 580 *erebiuuardos* GEN. 99, 103.

gigengi 88, enz.

gigeruui C. 1662, 1685 *gigereuue* C. 1857 *rviggigeri* PR. GL. 53^c; met synkopé van de *i* *gigeruua* PR. GL. 61^b.

uordgimerkion 233.

gisuemma, dat. sing. PR. GL. 68^a.

godeuuebbi, nom. sing. GL. ST. P. 62^c, 83^b *goduuebbiu* 3130, 3762.

ueddi PR. GL. 62^d GL. ST. P. 62^c.

sinuuelldie, dat. sing. C. 1121 *sinuuelldi* M. 1121.

De volgende neutra hebben hun *i* in *nom. acc. sing.* verloren, nadat reeds umlaut bewerkt was, maar bewaren deze in de andere casus:

bed 2713 *bedd* VERG. GL. 104^a *beddiu* 2309 *hreobeddion* M. 4101 *suhbeddeon* C. 2219 *beddibret* VERG. GL. 104^a *beddiuadi* GL. ST. P. 66^a *beddiuudi* VERG. GL. 104^a; met verloren tussenvokaal: *bedgiuadi* 2333 *bedscepi* 309.

flet, dat. sing. 4739 *flettea* 150 C. 552 *flettie* 2750 M. 552 (waarschijnlijk in *nom. sing.* zonder *i*).

fisknet (C. -*nett*) 2630, acc. plur. *netti* 115, 1178 C. 1186 *nettiu* M. 1186.

Eenmaal vertoont zich bij *bed* ¹⁾ nog de *i* in *nom. sing.* *godo-beddi* PR. GL. 57^b.

De *i* in andere naamvallen hebben verloren: *legarbedd*, nom. plur. GEN. 30, acc. plur. *legarbed* 1842, dat plur. *hreubeddon* C. 4101 en het boven reeds genoemde *flet*, dat. sing.

¹⁾ Vergel. ALTH. GL. nom. sing. *bedde* 3, 716, 28 *vetherbedde* 3, 717, 23 *brudbedde* 3, 717, 20.

4739. Ook de *datief ambehta* FRECK. H. 494, 496, 497, 498 heeft de *i* niet meer, waarschijnlijk doordat dit woord gewoonlijk vormen heeft naar de *a*-dekl. (vergel. gen. sing. *ambahtas* BIECHT 124, 24; FRECK. H., dat sing. *ambahte* 229, 365 *ammahte* 561; Ess. H., gen. plur. *ambahto* 8; *Ohd. ambaht* naast *ambahti*).

Mannelike en onzijdige met a in stamsyllabe:

ambahti GREG. GL. 8^b *sinnahti* 2146 *gigaruuui* M. 1662, 1685 GL. ST. P. 93^b *gareuuea* M. 1857 (konzonantiese invloed).

Lantharius 3 *Ermenharius* RUNENALF. zijn oude eigennamen, die reeds in deze vorm voorkwamen, toen de werking van de *j* op de stamsyllabe begon; ¹⁾ vandaar de bewaring van *a*.

In *anthia* C. 1928 heeft, naar men uit de schrijving *th* voor *d* op kan maken, vreemde invloed gewerkt.

Terwijl in 't *Oudhoogd.* de met het suffiks *-jô* gevormde *substantiva* zich in deklinaatsie, op maar enkele uitzonderingen na, niet meer van de *ô*-stammen onderscheiden en men daar noch slechts aan de umlaut en de konzonanten-geminaatsie zien kan, dat deze woorden eens met een *j*-suffiks gevormd waren, hebben in 't *Oudsaksies* de *-jô*-stammen bijna altijd hun *i* bewaard in alle naamvallen.

Voorbeelden met e in stamsyllabe ²⁾:

Sing. nom. heri (zie p. 23) *mergeh* (×*marhjô*) VERG. GL. 6^b

¹⁾ Ook in de *Werdener* oorkonden zijn vele voorbeelden te vinden van *a* vóór de gelatinizeerde uitgang; eveneens in 't *Merseburger Doodenboek*, vergel. HUGO HARTMANN. *Grammatik der ältesten Mundart Merseburgs* p. 7, 8.

²⁾ Voor de *Oudsaksiese* vormen op *-nessi*, *-nissi*, *-nussi* en de *Oudnederfrankiese* op *-nussi*, *-nissi* vergelijkte men VAN HELTEN. *Beitr.* XVII 298.

rethi PR. GL. 56^d *uueggi* GL. St. P. 92^d (*uuecke* VERG. GL. 87^b).

acc. hellea 898, 1038.

gen. eggia 4684 *hellia* C. 945, 2081, 5453 M. 2601 *hellie* M. 1275, 2039, 3072, 5169 *helleo* M. 2081, 2140 (zwak *helliun* C. 5429).

dat. helfia LIND. GL. MT. 3,10 *hellia* C. 1778 *helliun* 3364, 3370, 3384, 4922 M. 1778, 3605 *helli* GEN. 79 *rethiu* 2611.

Plur. nom. hellia C. 3078 *hellie* M. 3078.

acc. bendi 5050, 5171, 5216 C. 5538 *lithobendi* 3797 *eggia* 4697.

dat. bendion C. 4682, 4791, 4947, 5397, 5580 *bendiun* M. 4791, 4947 *clustarbendeon* C. 2725 *clustarbendiun* M. 2723 *herubendion* C. 4907, 5224, 5488 *herubendiun* M. 4907, 5224 *lithobendion* C. 4927, 5268 *lithobendiun* M. 5268 *eggion* C. 742, *enz. eggion* M. 645 GEN. 143, 146 *eggeon* C. 645.

Vormen met synkopé van de *i*:

(*euiidehsa* GL. St. P. 64^a <*agithahsia* naast *egithassa* STR. GL. <*agithahsa*).

acc. hel 3400 M. 2511, 3357 *hell* C. 2511, 3337 ¹⁾).

gen. hella C. 1275.

dat. restu M. 3168, 4051 *suefrestu* M. 4356.

plur. dat. restun C. 2202 (tot de *ô*-dekl. behoort *rasta*, *nom. sing. PREEK* 17 PR. GL. 65^b, *dat. sing. rastu* C. 3168, 4051, 5905 *suefrastu* 4356, *rastun*, *dat. plur. C.* 5759, 5779; zwak *rastun*, *acc. sing. PR. GL.* 59^b).

Vormen met *a* in stamsyllabe:

bandi, *acc. plur. kopanbandi*, *gen. plur. FRECK. H.* 553; de

¹⁾ W. SCHLÜTER. Untersuchungen z. Gesch. d. altsächs. Sprache p. 183, note.

a moet verklaard worden uit de assimilerende invloed van nevenvormen, gaande naar de *a*-dekl. (*hoidband*, acc. sing. C. 4999 *hoidbandos* Ess. GL. Mt. 23,5). Eveneens moet bij *gaflie*, nom. plur. VERG. GL. 63ª invloed aangenomen worden van nevenvormen naar de *ô*-dekl.

De eigennamen in HOR. CORV. *Meregart* 7,2. *Reingart* 4,1; 5,1 *Werengart* 14,2 *Windelgart* 16,2 hebben de uitgang verloren, vóórdát deze umlaut had kunnen veroorzaken, terwijl *Landegardis* 13,2 *Liutgardis* 13,1 de *i* reeds gelatiniseerd hadden vóórdát de werking van *i* op de stamsyllabe actief was (vergel. *Ermenharius*, *Lantharius* p. 26).

Verscheidene met het *-ja-*, *-jô-* suffiks afgeleide substantiva worden zwak verbogen (*ian-*, *iôn-* stammen).

a) *Mannelike gaande naar de zwakke deklinaatsie:*

gibeddion, nom. plur. 147 *gibenkeon*, nom. plur. 147 *ferio*, nom. sing. GL. ST. P. 91^a *foraferdio*, nom. sing. Ess. GL. 132^b *kempio*, nom. sing. BRUSS. PR. GL. 28^b *oluuendeon*, acc. sing. 3299 *scenkion*, nom. plur. C. 2008, 2065 M. 2740 *skenkeon* M. 2008, 2015 *scenkion*, acc. plur. C. 2033, 2040 *skenkeon* M. 2033, 2040 *scenkion*, dat plur. (M. *skenkeon*) 2044 (*sceinkivaz* PR. GL. 8^a) *uurekkeon* (M. *-ion*), nom. plur. 671 *uurekkeon* (M. *-iun*), dat. plur. 631.

Met synkopé: (*cempa* GL. WERTH. C) *skenko*, nom. sing. GL. ST. P. 83^b *scenkon* C. 2740.

Vormen met a in stamsyllabe:

ambahteo, nom. sing. 1193 *ambahtion*, dat. sing. C. 3224 (konzonantiese invloed).

b) *Vrouwelijke gaande naar de zwakke deklinaatsie:*

bremmia, acc. sing. STR. GL. (kan ook *jô*-dekl. zijn), *doen-iun*, dat. sing. VERG. GL. 112^a *gerdium*, nom. plur. PR. GL.

55^a, acc. plur. VERG. GL. 188 *kierziun*, dat plur. PR. GL. 61^b *helliun*, gen. sing. C. 5429; met synkopé: (*cressa* GL. WERTH. B.).

Vormen met a in stamsyllabe:

agastriun, nom. plur. STR. GL.; de *a* voor *st* was niet genoeg betoond (vergel. *Mnd. akster* en met middellike werking van de *i*: *egster*, *ekster*).

Oudnederfrankies.

Mannelike vormen met e in stamsyllabe:

heri in *heriberga* GL. 566 *heribergo* GL. 567, *endi*, acc. sing. 73,3 *ende* 67,17, *einde*, dat. sing. 60,3 *einde*, nom. plur. 66,8 *endi*, acc. plur. 58,14; met synkopé van *i*: *endo*, gen. plur. 64,6 *endon*, dat. plur. 18,4. Zwak: *gelendo*, nom. sing. GL. 406.

Onzijdige vormen met e in stamsyllabe:

Sing. nom. ereve GL. 262 *geverthe* GL. 470.

acc. ervi 60,6 *hereve* GL. 562 *gemerki* GL. 412.

gen. ervis 73,2 *elendis* GL. 251.

dat. ervi 67,10; 68,36 *gemerke* 64,9; 71,8 *getheke* 60,5; 62,8.

Plur. nom. alendi GL. 11 *alende* 71,10; GL. 11.

De *vrouwelike* hebben bijna alle hun *i* verloren en zijn of in de *ô*-dekl. of in de zwakke dekl. overgegaan, vóórdát de *i* umlautend had kunnen werken.

Vormen met e in stamsyllabe met synkopé van de i:

gerda, acc. sing. 73,2.

hellon, dat. sing. 54,16.

4) *Suffiks -ida* ¹⁾.

Het suffiks-*tá* werd in 't *Indogerm.* gebruikt om van *nomina abstracta* te vormen; van de vorm van de stam, of hij al of niet op een vokaal eindigde, hing het oorspronkelijk af, of er een vokaal werd voorgevoegd. In 't *Germ.* is de vokaal voor -*da* *i* (*e*). Niet alleen bij *nominale* ook bij *verbale* stammen werd daar -*ida* gebruikt, hetgeen niet verwonderlijk is, daar van *nomina* dikwels zwakke verba werden afgeleid. Spoedig werd het ook bij sterke verba gebruikt.

Voorbeelden met e in stamsyllabe:

egida VERG. GL. 87^b *Georg.* 1, 95, 164, 166 *egithon* VERG. GL. 168^a.

eridu, dat. sing. STR. GL.

bigengitha PR. GL. 10^d *bigengithu*, dat. sing. PR. GL. 55^d DÜSS. PR. GL. 1^b.

gihengida GL. ST. P. 82^d.

meltetha, dat. sing. FRECK. H. 545 (met -*ja*-suffiks).

gimeritha ESS. GL. MT. 24, 18 (merrian = *Nederl. meren*).

selida, acc. plur. M. 2106, 2123, 2825 GEN. 227 *selitha* C. 2825; met synkopé: *selda* C. 2106, 2123; *seliča*, gen. plur, GEN. 225, 287, dat. plur. *selithon*, C. 1988, 4233 *selidon* GEN. 17 *selidun* M. 4233; met synkopé: *seldon* 643, 678, 909, 2097, 2150 M. 1988 *seldun* M. 909, 2150 *nahtselitha* ESS. GL. MT. 21, 17.

binithion C. 4865 (M. *bendiun*), met -*ja*-suffiks.

¹⁾ BRUGMANN. II 224 v. v. KLUGE. 99, 121—125. K. VON BÄHDER. Die Verbalabstracta in den germ. Sprachen 156 v. v.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

ginuftsamidu, dat. sing. PREEK. De *a* had slechts bijtoon; ook kan hier het grondwoord assimilerend gewerkt hebben, hetgeen ook de oorzaak zal zijn geweest, waardoor de *a* in *banethi* C. 5484 geen umlaut heeft ondergaan.

Noch zijn hierbij te brengen de volgende vormen (*Indogerm. t-suffiks*):

antervidio, nom. sing. PR. GL. 61^b.

helid 2354, enz. *helithes* 360 *heliðes* GEN. 90 *helithie* 2200 *helithos* 346, enz. *helidos* GEN. 120 *helitho* 15, 356, 500, 869 *helido* GEN. 139 *helithon* 21, 518, enz.

erito ESS. H. 2. 14 FRECK. H. 14, enz.

hemithi (met *-ja*-suffiks) GL. ST. P. 85^c.

Met a in stamsyllabe:

vuipgegaridion, dat. plur. PR. GL. 6^c misschien *Hoogduits* (invloed van tussenstaande konzonanten).

arbid M. 1346 *arbidī* M. 1502 *arab-it* C. 3534 *arbides* M. 304 *arbidies* M. 1889 *arbidlico* C. 3462 *arbiðlon* C. 3426 *arbitsam* C. 1356 *arabiðuerco* C. 3437 *thiodarbidi* M. 3610 *aruithi* STR. GL. (Oudnederfr. *arvithi* 63,14 GL. 46 *arvit* 65,11 *arvithon* GL. 43). Hier heeft de *a* geen umlaut ondergaan, doordat de *i* een sterke bijtoon had — waaruit ook de explosieve *b* voor spirantiese *v* in 't *Nederlands* — òf doordat de *i* te jong was.

Oudnederfrankies.

Voorbeelden met e in stamsyllabe:

selitha, nom. sing. GL. 783, acc. sing. 18,5 *selethon* 73,7; *selithon*, dat. sing. en *selithan* GL. 780 *selethon* 60,5; *selethon*, nom. plur. GL. 782; *selithono* gen. plur. 59,8; *selethon* dat. plur. 68,26 *selethen* 54,16.

herode GL. 572 heeft waarschijnlijk zoowel de *e* als de *o* aan het werkwoord te danken (*hebon* GL. 556 *antheban* GL. 37).

Met a in stamsyllabe:

salethu GL. 779. Aan de onnauwkeurige transskripsie in deze glossen zal de *a* wel te wijten zijn.

5) *De suffiksen -ina, -inô, -inî* ¹⁾.

In 't *Westgermaans*, inzonderheid in 't *Oudsaksies*, kan de vokaal vóór *n* zijn *i* of *a*; beide kunnen verzwakt worden tot *e* (*Megenheith*, *handmagen*).

Soms staan vormen met *i* naast vormen met *a* in 't suffiks; daaruit moet verklaard worden de soms voorkomende *a* in stamsyllabe vóór *i* in 't suffiks.

Voorbeelden met e vóór i ²⁾:

beckin PR. GL. 52^d *bekkin* GL. ST. P. 63^c (*Lat.* *baccinum*).
elina ³⁾ GL. ST. P. 62^b.

lendin GL. ST. P. 66^c *lendibreda* GL. WERTH. B.

megin 2591, enz. *megine* 5044 *handmegin* 1445, 5075
C. 730 GEN. 60, 144 *meginfard* 4322 *meginfolc* 1220, 1827
megincraft 156, enz. *meginstrengi* (M. -iu) 4354 *meginmundiun*
(M. -eon) 2508 *megintheoda* 1126, enz. *meginthiof* C. 5400
Megenheith HOR. CORV. 12,1.

¹⁾ BRUGMANN. II. p. 130 v. v. KLUGE. 20, 21, 87, 151. WILMANN. II. 299 v. v.

²⁾ Ook de ontleende woorden zijn hierbij opgenomen.

³⁾ Vergel. DR. C. C. UHLENBECK. Etym. Wört. d. got. Sprache, in voce *aleina*.

regin, altijd als eerste lid van samenstelling: *reginblindun* M. 3554 *reginblindon* C. 3554 *reginscatho* C. 5398 *regin-scathon* C. 5497 *reginthiebos* C. 1644 (M. *-theobos*) *reginugiscapu* C. 3347 *reginogiscapu* C. 2593 ¹⁾.

×*rethina*, waarop het werkw. *rethinon* 1980 wijst.

segina 2629 (*Lat. sagēna*).

thecina STR. GL.

Vuerin FRECK. H. 573, HOR. CORV. 13,2 *Vuern* HOR. CORV. 8,2; verder in HOR. CORV. *Vuerinbold* 3,1 *Vueringrim* 4,2 *Vuerinsuith* 4,1 *Wirinburg* 3,1; 7,2 *Vuernhilt* 3,1; 8,2; 11,2, *Wernhilt* 14,2 *Wernhart* 10,2 *Vuernart* 6,2 *Vuernhere* 5,1 *Wernher* 13,2; 14,1; 14,2 *Wernolf* 10,2 *Wernsuith* 12,1 *Werengart* 14,2 *Weremburch* 13,2, FRECK. H. *Wirinzo* 94.

In *ellian* GEN. 189, *ellien* M. 3055, *elleandadi* 151, *elleanruoua* C. 69, *ellanruof* C. 5899, *Ellenhard* HOR. CORV. 14,2, *Ellenhard* 14,1 heeft het *j*-, niet het *in*-suffiks umlaut veroorzaakt.

Voorbeelden met *e* vóór *a*: *regangiscapu* M. 2593, *reganogiscapu* M. 3347.

In *handmagen* M. 730 (C. *-megin*) staat *-en* voor *-an*.

Vóór *-inî* ²⁾ hebben de volgende vormen umlaut:

Frenkin HOR. CORV. 3,1, *Vrenkin* 7,2.

henginna, acc. sing. C. 5167, *hinginna* M. 5167, *henginnia*, dat. sing. C. 5453, 5589.

Misschien zijn oorspronkelijk met een suffiks *-ina* ³⁾ gevormd

¹⁾ In eigennamen ontmoet men vaak de vormen *Mein*-, *Rein*-, *Hein*- voor *Megin*, *Regin*, *Hegin*, vormen die door samentrekking zijn ontstaan of, wat waarschijnlijker is, waar *i* de waarde heeft van *jî*.

²⁾ BRUGMANN. II. 315. SIEVERS. *Beitr.* V. 137. KLUGE. 39,41.

³⁾ KLUGE. 57.

geweest, een suffiks, dat diende om deminutieve neutra te vormen: *Menne* HOR. CORV. 6,1 en zonderumlaut *Manni* FRECK. H. 305, *Abbi* 583; bij de laatste vormen heeft waarschijnlijk de vokaal van het grondwoord assimilerend gewerkt.

Oudnederfrankies.

Voorbeelden met e vóór i in 't suffiks:

lendin 72,21 *megincraft* GL. 662 *megincrepti* GL. 660 *scepeno*, nom. sing. GL. 796 *scepenin*, gen. sing. 67,6.

In *haginthorn* 75,10, GL. 552 en in de zwakke genitieven *namin* 73,7 *slangin* 57,5 en datieven *knapin* 68,18, GL. 185 *namin* 53,8; 60,9; 65,4 was de *i* te jong omumlaut te kunnen veroorzaken en had geen beslist *i*-karakter (zoals dit ook het geval was bij *dagis* 55,4, *nahti* 18,2, *salmis* 70,22, *thankis* 68,5, *afgetali* GL. 61, *sethelgangi* GL. 819, *uuatir* 65,12; 68,2, *uuatiro* 68,15).

6) *De suffiksen -ila, -iló, -ilín* ¹⁾.

Verscheidene woorden, met het *l*-suffiks gevormd, hebben deminutieve betekenis; deze worden meest zwak, de andere sterk en zwak verbogen.

De vokaal, die zich in 't *Oudsaksies* vóór de *l* vertoont is *i*, verzwakt *e*, *a*, verzwakt *e*, soms *u* of *o*.

Voorbeelden met e in stamsyllabe vóór i:

kennili (met *ja*-suffiks), acc. sing. GL. St. P. 83^d *kietelaren* FRECK. H. 548 *kietelcapa* FRECK. H. 344 ²⁾ *nestila*,

¹⁾ BRUGMANN. II. 76. KLUGE. 18, 19, 56, 89, 90, 91, 156, 157.

²⁾ Vergel. *Ketel* ALTH. GL. 3, 717, 43, *Ketile* W. H. I. 4^b.

nom. sing. VERG. GL. 133^b *nestilun*, dat. plur. VERG. GL. 287^a *stengila*, dat. sing. PR. GL. 52^c; verder *engil* 113, enz. GEN. 145 *engilos* 2598, enz. GEN. 248, 299, 307 *engelos* GEN. 157 *engilo* 410, enz. GEN. 331 *Engilbert* HOR. CORV. 4,2 *Engelbert* 8,1, *esil* STR. GL. *flegil* VERG. GL. 87^b *flegilunga* GL. ST. P. 67^a *seckil* GL. ST. P. 85^b *sekkil* GL. ST. P. 92^d *sekila*, dat. sing. PR. GL. 61^b.

Voorbeelden met *a* vóór *i*:

armilon, nom. plur. GL. ST. P. 78^a, *hangilla* (met *ja*-suffiks) GL. ST. P. 65^a, *fuotscamil* (M. *fotscamel*) C. 1511 (Lat. *scamel-lum*), *lavil* PR. GL. 52^d; *armilon* en *hangilla* hebben de vokaal van 't grondwoord, *fuotscamil* heeft misschien, *lavil* zeker, de *a* door invloed van nevenvormen met andere suffiks-vokaal (*label* GL. ST. P. 66^b, 92^b PR. GL. 52^d *labala* BR. PR. GL. 98^a); bij *fuotscamil* kan evenwel ook een sterke toon op 't suffiks gelegen hebben (vergel. *Schawéll*, *Schabéll* aan de Midden-Rijn ¹⁾).

De eigennamen, met dit suffiks gevormd, hebben *i* (*e*) of *a* (*e*) in 't suffiks, maar vertonen vóór *i* geen umlaut, eensdeels doordat hun grondwoorden assimilerend gewerkt hadden, anderdeels doordat nevenvormen met *a* in 't suffiks hun invloed hadden doen gelden: *Mazil* FRECK. H. 152 *Mabilia* HOR. CORV. 13,2 (vergel. nog HOR. CORV. *Azela* 8,1; 10,2; 14,2; 15,1 *Azele* 9,2; 10,1; 11,1 *Azzela* 10,2 *Hacele* 6,2 naast *Azala* 4,2; 5,2; 8,1; 8,2 *Vvazzala* 11,2).

Soms is achter het *l*-suffiks nog een neutraal suffiks *-ina* gekomen:

plescilin (?) ESS. GL. MT. 9,16 (*Nederl. plaksel*?).

¹⁾ KLUGE. Etym. Wört. in voce *Schemel*.

capsilin GL. ST. P. 65^d heeft de *a* bewaard door invloed van *caps* (GL. ST. P. 83^c) of 't *Latijnse capsula*.

In eigennamen is dit suffiks zeer gebruikelik. In de FRECK. H. vertoont zich geen umlaut vóór de *i*:

Azilin (M.) 28 *Atcilin* 598 *Atzilin* 608 *Abbilin* 336; misschien moet men in *Aecelin* (M.) 26 umlaut zien.

In de HOR. CORV. komen alleen vormen met umlaut voor:
Ezelen 12,2 *Ezzelin* 9,1; 9,2 *Ethelin* 12,2.

Oudnederfrankies.

Geen vormen met *e* in stamsyllabe; met *a*: *fuotscamel* GL. 363 (zie boven).

7) De suffiksen -ika, -ikó, -ikín ¹⁾.

Verscheidene woorden, met het *k*-suffiks gevormd, hebben deminutieve betekenis; vandaar dat ook verscheidene «Kosenamen» met dit suffiks gevormd zijn.

De eigennamen vertonen vóór *k* de volgende vokalen: *i*, *e*, *a*, *u* of *o* (bijv. *Ebbike*, *Ebbeke*, *Hameke*, *Hamake* HOR. CORV. *Hemoko*, *Hemuko* FRECK. H.).

Voorbeelden met *e* in stamsyllabe vóór *i*:

a. eigennamen: FRECK. H. *Deiko* 259 (×*Dagiko*), *Eniko* 207, *Esik* 303 (vergel. *Azeko* 45, enz.), *Hesiko* 598 (vergel. *Hazeko* 302, enz.); HOR. CORV. *Eueke* 17,2 (*Aueke* 8,2), *Ebbike* 4,1 *Ebbeke* 12,2 *Ebbiko* 8,1 *Ebbica* 6,2 (vergel. *Abbiko* FRECK. H. 580), *Esico* 4,2 *Eziko* 8,2, *Hezzeke* 16,1 (vergel. *Hazzika* 15,1), *Tettike* 9,2 (vergel. *Tattinghem* W. H. I. 25^b).

¹⁾ BRUGMANN. II. 76. KLUGE. 18, 19, 56, 89, 90, 91, 156, 157.

b. *andere zelfst. nv.*: *kelic* (M. *kelik*) C. 4764 (*Lat. calicem*), *penikas* ¹⁾ FRECK. H. 7, 122 (*Lat. pānicum Mlat. panicium*).

Voorbeelden met a vóór i:

FRECK. H. *Abbiko* 67, 82, 106, 160, 337, 576, 581 *Adiko* 588 *Aldiko* 398, 417 *Aliko* 430, 438, 596 *Attiko* 364 *Attika* 577 *Bavika* 575 *Fadiko* 379 *Vadiko* 212, 432 *Hacika* 576 *Hatziko* 599 *Lanziko* 253 *Manniko* 52, 367, 374, 407, 595 *Sahsiko* 214 *Sahssiko* 161 *Waldiko* 61 *Waliko* 501; HOR. CORV. *Hazzika* 15,1; door de invloed van nevenvormen met andere suffiks-vokaal of van het grondwoord is de *a* bewaard. *handtaflicon* BRUSS. PR. GL. 28^b heeft de *a* door invloed van 't grondwoord.

Soms heeft het *k*-suffiks, evenals het *l*-suffiks, *-ina* achter zich gekregen:

met *e* in stamsyllabe: *Ebbikin* HOR. CORV. 8,1; 8,1 *Ebbekin* HOR. CORV. 15,1 *Elikin* FRECK H. 600.

met *a* in stamsyllabe: FRECK H. *Alikin* 258 *Lanzikin* 447 *Lancikin* 338 *Mannikin* 72, 141, 161, 215, 238, 261, 262, 296, 309, 321, 397.

Oudnederfrankies.

Met *e* in stamsyllabe treffen we slechts aan *kelikas* GL. 177. Ook kunnen we hierbij brengen *etige* 68,22 — de *g* staat voor *k* — dat teruggaat op *Lat. Xatécum <acétum* ²⁾, terwijl

¹⁾ Vergel. *penik* ALTH. GL. 3, 571, 58^a.

²⁾ KLUGE. Etym. Wört. i. v. *Essig*.

ecid C. 5645 teruggaat op *acétum* (Got. *akeits*) of *acidum* (vergel. Nederl. *edik*) ¹⁾.

8) *De suffiksen -ing, -ling* ²⁾.

Oorspronkelijk duidde het suffiks niets anders aan dan dat het woord in afhankelijkheidsbetrekking tot het grondwoord stond; vandaar dat men ook *deminutiva* met dit suffiks gevormd aantreft en *patronymica*.

De vokaal, die in 't Germaans het suffiks voorafging, was *u*, *i* of *a* ³⁾. In 't Oudsaksies treffen we *i* of *u* aan, heel zelden *a* (*samnanga* FRECK. H. 249, 306, 444, 446).

Voorbeelden met *e* vóór 't suffiks *-ing*:

hering VERG. GL. 104^a; *penning*, acc. sing. FRECK. H. 551
penninga, acc. plur. FRECK. H. 198, enz. *penning* FRECK. H. 548, *penningo*, gen. plur. FRECK. H. (K) 8,16 (M) 121, enz. *pennigo* (M) 8 *pinniggo* (M) 16 *penninggo* (K) 16 *penninga* 339; *scherning* VERG. GL. 83^b *scerningos* PR. GL. 22^b; *Ueteringe*, dat. sing. ESS. H. 149^b.

Met *e* vóór *u*: *streunga*, acc. plur. PR. GL. 60^a.

Vóór suffiks *-ling*: *helflinga*, dat. sing. ESS. GL. MT. 10,29.

Voorbeelden met *a* in stamsyllabe vóór *i* in 't suffiks:

hallingas GL. ST. P. 63^c; *patronymica*: FRECK. H. *Aluing* 583 *Aningeralo* 174, 193, 347, 351, enz. *Baldingi* 602 *Sahtinhem* (voor *Sahtinghem*) 73, 106; *Markilingtharpa* 607

¹⁾ Dat *etig* zou kunnen geïnfloenceerd zijn door het werkw. *eten*, zoals FRANCK wil, lijkt mij te gezocht en vormetymologie.

²⁾ BRUGMANN. II. 251 v. v. KLUGE. 22, enz. 55, 100, 158. VON BAHDER. Die Verbalabstracta, enz. 163 v. v. 168.

³⁾ KLUGE. 22.

Thankilingthorpa 391, 414 met *-iling*; HOR. CORV. *Balding* 5,2. Het grondwoord heeft bij deze woorden assimilerend gewerkt.

Oudnederfrankies.

De vokaal, die zich vóór *-ng* vertoont, is *i* (bijv. *losinga* 72,18), *u* (*losunga* 54,12) of *o* (*losonga* GL. 649).

Voorbeelden met *e* in stamsyllabe vóór *i* in 't suffiks:

thuru-fremingon, gen. sing. 58,14, dat. sing. *thuro-fremingon* 58,14; *geruuinga*, nom. sing. 64,10, *furisetinga*, acc. sing. GL. 370. De *e* in deze woorden behoeft niet door de *i* in 't suffiks veroorzaakt, kan ook van 't werkwoord afkomstig zijn.

Voorbeelden met *a* vóór *i* in 't suffiks:

fakinga, acc. sing. GL. 275 *fastingon*, dat. sing. 68,11 *ahtinga*, acc. sing. GL. 9. De grondwoorden hebben hier assimilerend gewerkt of neenvormen met andere suffiks-vokaal; bij *ahtinga* is noch *ht*-verbinding.

9) *Het suffiks -is* ¹⁾.

De woorden, oorspronkelijk met dit suffiks gevormd, hebben in 't *Germaans* alleen dan hun suffiks behouden, wanneer ze noch een ander suffiks achter zich gekregen hadden, m. a. w. wanneer ze niet meer konzonanties geflekteerd werden.

Overal vertoont zich vóór de *i* van 't suffiks umlaut.

Voorbeelden met *e* vóór *-is*:

¹⁾ BRUGMANN. II. 386 v. v. KLUGE. 28, 46, 84, 85, 145.

egison, nom. plur. 113 C. 5812, 5877, acc. plur. 4316, dat. plur. C. 2216, 5845, *egislic* 1779, 4323 *egislicost* 2613 *eislic* STR. GL.

felis, nom. sing. 3068, 3700, 4075, acc. sing. 1090, 4080, dat. sing. *felisa* M. 1808, *filisa* C. 1812, *felise* M. 1812 C. 5794, 5924, *felis* C. 1805, instrum. *felisu* C. 5740, nom. plur. *felisos* 3731, 5664, dat. plur. *felison* C. 5463.

kevis, acc. sing. PR. GL. 52^a, dat. sing. *kieuvis* PR. GL. 37^a.

Rhotacisme vertoont het suffiks in: *slengira* GL. ST. P. 70^b, *stafslengrie* (met synkopé) VERG. GL. 104^b, *stephslengiere* (hs. *stephstrengiere*) VERG. GL. 169^a, *slengiran* VERG. GL. 184^a, *slengira* GL. ST. P. 66^d (*slingirun* VERG. GL. AEN. 11, 616 behoort bij een stam *sling*).

Hierbij kunnen ook gebracht worden de oorspronkelijk vreemde woorden: *elbiz* (?) GL. ST. P. 92^d (*Lat. albus?*), *peris* (*parisius*) GL. ST. P. 83^d.

Aan het suffiks is een *l*-suffiks toegevoegd in:

herdisli C. 4965, *herdislo* M. 4965, *mendislo* 402, *mendislon* PREEK 73.

Oudnederfrankies.

Vormen met *e vóór -is*:

egiso, nom. sing. GL. 226, gen. sing. *egesin* GL. 227, *egislikis* 65,5 GL. 231, *egisliko* GL. 229, *eiselika* 65,3 GL. 232, *felis* GL. 313.

Vermeerderd met *l*-suffiks: *mendisle* 64,13 GL. 667, 676, *mendislis*, gen. sing. 62,6.

10) *Het tweede lid van de samenstelling.*

Zolang in 't bewustzijn der sprekenden de samenstelling samenstelling blijft, d. w. z. zolang de *twee* woorden in de *eenheid* gevoeld worden, zal het eerste lid, volgens de *Germaanse accent-wet*, gewoonlijk de hoofdtoon moeten hebben, het tweede een sterke bijtoon. Wanneer de samenstelling geen samenstelling meer is, men slechts één woord ziet in de kompozitiesie der twee woorden, verliest het tweede deel vaak de bijtoon, wordt als een achtervoegsel opgevat, kan dezelfde betoningswet onderworpen zijn en de vokaal kan op dezelfde wijze op de hoogbetoonde syllabe werken als die van afleidingssyllaben. Zo moeten verklaard worden oorspronkelijke samenstellingen met *-hild*, *-lind* en *-ric* (*ric*) in HOR. CORV. *Elfhilt* 15,1, *Mehthilt* 6,2; 9,2; 12,2; 17,1, *Methilt* 17,2; 18,1, *Methilth* 18,1, *Methildis* 18,2, *Merkhilt* 6,2; *Ethelint* 17,1; 18,1,1, *Ethelindis* 18,1 (middellike werking); *Elueric* 5,1; 9,2; 11,1,2; 14,2,2.

Het tweede lid is geworden tot afleidingssyllabe en heeft umlautend op 't eerste lid gewerkt. Naast deze staan natuurlijk noch lange tijd vormen, waarin het tweede lid niet de bijtoon verloren heeft: HOR. CORV. *Mahthild* 5,1; 8,2, *Mahthilt* 7,1; 11,2, *Mahttild* 7,2, *Mahtild* 8,2, *Mahtildis* 16,1, *Machtild* 8,2, *Mathilt* 6,1; 13,2, *Mathildis* 13,1; *Adelint* 16,1; *Walderic* 10,2, *Vualderic* 8,2; 11,1.

Wordt de dubbelheid in de eenheid noch gevoelt, valt dus op 't tweede lid een sterke bijtoon, dan ondergaat dit dezelfde veranderingen, die een enkel-woord kan ondergaan, dus ook umlaut en zijn vokaal kan nimmer umlautend op het eerste lid

werken: *aldisidu*, *baruuiridig*, *dagthingi*, *harmquidi*, *landsidu*, *Balduin*, *Alfsuith*, enz. ¹⁾).

Enige andere substantiva.

dege MERS. GL. 110^d; hierin schuilt de vorm van een oude lokatief ²⁾ (*Indogerm.* -ēi> *Germ.* -ī, *Oudsaks.* -i (e)).

gles STR. GL. zal de *e* gekregen hebben van 't stoffelijk adjektief (*van Helten*. *Indogerm.* *Forsch.* V. 183).

men, nom. plur. C. 1359 GEN. 118, 289. In 't *Germaans* kwamen 2 stammen voor *mann* en *mannan*; hierachter kwam het suffiks van nom. plur. -iz: ×*manniz* en ×*mannaniz*. De laatste vorm werd tot *mannans*, zoals ×*hananiz* werd tot *hanans*, terwijl ×*manniz* in de *Engels-Friese* dialecten moest worden tot *men*, in de andere *Westgermaanse* tot *man*. Hoe is nu *men* in *Cott.* en *Gen.* te verklaren? *Kögel* wil er — wat voor de hand ligt — *Friese* invloed inzien, maar hoe dan te verklaren de *e* in *ascmen* ³⁾ *Lamspr. Gl.*? De mogelijkheid

¹⁾ Zo vertonen ook de samenstellingen met -lic in 't *Oudsaksies* en *Oudnederfrankies* nimmer door de *i* van -lic bewerkte umlaut: *armlicro* C. 736 (*armlicara* M.), *baldlico* 915, 2929, *barlico* M. 1424, 5193, *hardlico* 640, *harmlic* C. 5514, *uarlico* 300, enz. *Oudnederfr.* *baldlico* GL. 164, *manohfallico* 62,2; *untellica* MERS. GL. heeft natuurlijk de *e* van 't werkwoord.

²⁾ Hoe de *g* in *dege* palataal kon worden vóór de uitgang *e* is ons niet duidelijk (*VAN HELTEN*. *Indogerm.* *Forsch.* V. 183).

³⁾ Vergel. *Ascomanni* AD. BREM. cap. 212, waar *i* niet *Latijnse* uitgang behoeft te zijn.

bestaat dat dialekties een vorm $\times mēni$ voorkwam, gevormd naar *seggi* ¹⁾.

abdiscon, *abdiscon* FRECK. H. 8; 227, 361, 364, 450, *martiro* HOM. 12, *gipaphi* PR. GL. 68° hebben de *a* bewaard door invloed van de woorden in de kerktaal.

Vóór de tussenvokaal *i* in samenstelling, zo deze *i* niet oorspronkelijk bij het eerste lid behoord heeft, schijnt geen umlaut gekomen te zijn: *nahtigala* STR. GL. 12 (vergel. *nathagala* VERG. GL. 89^b), *faldistolas* GL. ST. P. 95^a; eveneens *alligiliko* FRECK. H. 45 (vergel. *Henrici*. Beitr. V. 57 v. v.) ²⁾.

Oudnederfrankies.

heliftron GL. 558 wijst op reeds vroeg ontwikkelde *scara-bhakti*-vokaal (vergel. *halefdra* GL. ST. P. 85°).

antfengere 58,11,18; 61,3, *anfingere* 58,17 zijn gevormd van een substantief $\times antfengo$ (uit $\times fangio$), zoals *Ohd. bigengeri* staat naast *gengo* ($\times gangio$).

¹⁾ Niet gaarne zou ik met FRANCK (Etym. Woord. i. v.) de *e* van 't pronomen in 't *Mndl.* willen verklaren uit het toonloos worden van *a*, daar in de tegenwoordige dialekten de *e* niet altijd toonloos is, maar soms een beslist *e*-karakter heeft met wijde artikulaatsie.

²⁾ De *e* in *stephstrengiere* VERG. GL. 169^a moet evenals de *r* aan onnauwkeurigheid geweten worden (vergel. *stafslengrie* VERG. GL. 104^b).

B. Het adjectivum, het adverbium en de trappen van vergelijking.

1) Het adjectivum.

a) *Het suffiks -ja.*

Terwijl in 't *Oudhoogd.* slechts in de onverbogen vormen de *i* voorkomt en de verbogen vormen zich geheel aan de *a*-stammen geassimileerd hebben — slechts door umlaut en konzonanten-geminaatsie is de vroegere aanwezigheid van de *i* nategaan — is in 't *Oudsaksies* meestal de *i* bewaard in alle naamvallen.

Met korte stamsyllabe komt slechts voor *eli-* (×*alja*) in samenstelling: *elilendiga* (M. *elilandige*) 5139 *elilendi* C. 632 *elilendie* M. 632 *elilenda* GL. St. P. 82^a *elilendia* BIECHT *elilendiun* 345, *elitheodo* C. 2975 *elithiodo* C. 2131, 2232 *elithioda* M. 2975 C. 4384 *elitheoda* M. 2131 4384 *elitheodon* C. 60 *elithiodon* (-*un*) 488, 3008 *elithiodiga* (-*ige*) 2819 ¹⁾.

Voorbeelden met *e* in stamsyllabe van lang- en meersilbige:

dernian, acc. sing. 3005 *dernien*, gen. sing. C. 5451 *dernia*, nom. plur. C. 2989 *dernea* 1055 M. 2989, *dernero*, gen. plur. C. 53.

elilendiun, nom. plur. 345 *elilendia*, acc. plur. BIECHT.

engean acc. sing. 1786.

¹⁾ Synkopé van de *o* moet niet met SIEVERS (*Beitr.* XII. 489) aangenomen worden. W. STREITBERG heeft (*Beitr.* XIV. 185) aangetoond, dat bij **aljo* als eerste kompozitsie-lid geen verdubbeling van konzontant kon plaats hebben, al was de *o* ook bewaard.

×festi in festenesse GREG. GL. 1585.

fremithi, nom. sing. 2501 (middellike werking).

bitengi 4624 bitengia (-ea) 1440 bitengi GEN. 17, 311.

umbitherbi C. 1728 umbiderbi M. 5039 umbitheribi C. 5039.

Met verlies van i:

elilenda, acc. sing. GL. St. P. 82^a, engen, dat. plur. Pr. GL. 10^b, fremitha, acc. sing. PREEK 49, herdan, acc. sing. C. 1191 (vergel. Ohd. hart naast herti), festa, acc. plur. Pr. GL. 61^b.

Voorbeelden met a vóór i:

geginnuardi (-e) 258 (de a is niet oorspronkelijk).

umbitharbi M. 1728 (konzon. invloed).

Oudnederfrankies.

Voorbeelden met e in stamsyllabe:

elendis GL. 251 elendig 68,9 GL. 247, 250 ellendiga (met synkopé) GL. 248, fremithi 68,9 senifti GL. 815 senifte GL. 814.

De i in fastira, dat sing. GL. 306 was te jong omumlaut te bewerken en had geen beslist i-karakter.

b) Het suffiks -ig ¹.

In 't Oudsaksies kan de vokaal vóór g zijn i, e, a, zelden o, zowel in verbogen als onverbogen vormen; zo treft men aan vormen als craftig (HEL.), maneg M. 4319, manag (HEL.), manogfald PREEK 53 naast maneges, manages, manogon (HEL.) en manigerun MERS. GL. 103^a.

¹) KLUGE. § 202—207.

Voorbeelden met e in stamsyllabe vóór -ig:

elilendiga C. 5139 *hebig* 1707 *giuueldig* 3185 *manuhtuuendig*
Ess. GL. 51^a *vuelmehhtigon* Ess. GL. 39^a *thrihendiga* STR. GL.
alamehtigan 2 CREDO; met *a* in 't suffiks: *nideruellagemo*
PR. GL. 2^d.

Voorbeelden met a in stamsyllabe vóór i:

craftig 4021 C. 754, 982, 4469, 4657, 5011 *craftigo* 3506
craftiga 1030, 4392 C. 1603 *craftigna* 4223 C. 2674, 2804,
3607, 3618, 4831, 5252, 5508 *craftina* C. 2986, 3130
craftigana M. 2804 *craftigun* 3525 *craftigero* 4217 *craftigron*
C. 610 *craftigost* 371, 973, 1134, 2313, 2696, 3119 C. 5634
craftigoston 1599 *craftigostan* 1599 *craftiglico* M. 2652, *elilandige*
M. 5139, *mahtig* (verschillende vormen), *manigon* V. 1314
manigerun MERS. GL.

Zonderen we van deze vormen *mahtig* af, waar konzonanten invloed uitoefenden, dan blijven er nog veel meer voorbeelden met *a* vóór *i* als met *e* vóór *i* over. We moeten niet met Kögel ¹⁾ bij *elilandige* konzon. invloed aannemen; ook is het niet nodig met VAN HELTEN ²⁾ de assimilerende invloed van 't grondwoord als oorzaak van de bewaring van de *a* te beschouwen. Aan nevenvormen met andere suffiks-vokaal is waarschijnlijk te wijten de bewaring van *a* vóór *i*.

Oudnederfrankies.

Voorbeelden met e vóór i:

creftih 64,4 *elendig* 68,9 GL. 247, 250 *ellendiga* GL. 248
unmehtiga 57,8 *geuueldig* 18,14 *thurofremig* GL. 934 *thuro-*
fremigero GL. 927.

¹⁾ *Indogerm. Forsch.* III. 279 v. v.

²⁾ *Indogerm. Forsch.* V. 184.

Voorbeelden met *a* vóór *i*:

ummahtig 67,10 *ummahtiga* 63,9 (konzon. invloed).

c) *Het suffiks -in.*

De stoffelijke adjektieven ¹⁾, met het *n*-suffiks gevormd, hebben steeds *i* ²⁾ vóór de *n*; vandaar dat ze regelmatigumlaut van stamvokaal vertonen: *eschine* VERG. GL. 140^b, *glesine* GL. ST. P. 94^a, *eueninas* FRECK. H. 237, 301, *iuenina* FRECK. H. 94, 95, *uuehsitaflun* PR. GL. 67^c (synkopé van de *n*, vergel. *lendibreda*), *Sendinhurst* FRECK. H. 86.

Andere adjektieven met n-suffiks ³⁾:

Één voorbeeld is er slechts en dit heeft geenumlaut, doordat nevenvormen met andere suffiks-vokaalassimilerend werkten: *fagin*, nom. sing. C. 899 (M. *fagan*); door gelijke oorzaak heeft ook het participium *gifallin* GEN. 314 geenumlaut. In *Twente* treft men nog bij verscheidene participiaumlaut aan, een bewijs dat deze werkwoordsvormen ook *i* in 't suffiks konden krijgen.

haftin, dat. sing. C. 5113 zal wel schrijffout zijn.

Oudnederfrankies.

Geen voorbeelden. In dat. sing. *armin* 71,13, *allin* 70,18,

¹⁾ KLUGE. § 189, enz.

²⁾ Voor 't *Oudsaksies* is de lengte van de *i* niet te bewijzen; wel spreekt de analogie voor *ȳ*, daar van *silubrin* slechts een accusatief op *-na* voorkomt (vergel. SCHLÜTER. Unters. 133^{xxxx}).

³⁾ KLUGE. § 227, 228, 229, 230.

acc. *armin* 71,12, *allin* 55,6, dat. plur. *allin* 53,9 stelt *i* de toonloze klank voor, heeft geen beslist *i*-karakter.

d) *Het suffiks -il* ¹⁾.

De vokaal in 't suffiks kan, evenals bij de substantieven, verschillend zijn: *i*, *e*, *a*, *o*, *u*: *hatilina* Ess. GL. MT. 10,12, *uuancajna* C. 2494, *hatul* 3372, *hatola* M. 3596.

Weinig talrijk zijn de voorbeelden met *e* of *a* vóór *i* in 't suffiks; waar dit laatste het geval is, hebben nevenvormen met andere suffiks-vokaal hun invloed doen gelden.

Voorbeelden met e vóór i:

×*egil* in *Eilo* FRECK. H. 154 *Eile* Ess. H. 149^b *Eiliko* FRECK. H. 159, 191, 330, 502, 613 *Eilico* 589 *Eilica* HOR. CORV. 10,2 *Eylica* 5,1 *Ailica* 14,1 *Eilike* 12,2 *Eilige* 15,1, *Eilikin* FRECK. H. 294, 308 *Eilger* FRECK. H. 288 *Eilhard* FRECK. H. 302, 610 *Eilhart* HOR. CORV. 6,2 *Eilmar* HOR. CORV. 7,1 *Eilmöt* 8,1 *Eilswith* FRECK. H. 77 *Eiluuart* HOR. CORV. 5,2 *Eilwart* 14,2.

edili 508 *ešileon* 768 *ediliun* M. 768 *ešilero* 1193, 2455, 3048 M. 5251 *ediliero* M. 5251 *ešiligiburdi* C. 65 *ediligiburdion* 557 *edilifolcon* 3318, met synkopé: *Aethelcher* HOR. CORV. 13,2 *Aetheler* 4,1; het *ja*-suffiks oefende hier invloed uit op de vokaal van 't *l*-suffiks.

fereueldat PREEK 53 *fereuelhed* PREEK 49.

Vuindilburg 3,2 *Vuindelburg* 6,1; 11,2,2; 12,2 *Windelburgis* 13,2 *Vuindeldach* 8,1 *Windelgart* 16,2 *Vuindilheith*

¹⁾ KLUGE. § 188—193.

3,1; 11,2 *Vuindelmot* 12,2 *Windelmot* 17,1 *Vuindilmot* 8,1
Windelmot 16,2 *Vuindelsuith* 14,1, HOR. CORV.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

fravilico PR. GL. 51^b (vergel. *fravolo* PR. GL. 59^a), *hatilina*
 Ess. GL. MT. 10,12 (vergel. *hatul* 3272 *hatulo* C. 5396
hatola M. 3596), *hathilinin* PR. GL. 62^a (vergel. *Ohd. hadara*),
athilarion STR. GL.

Op *adaligeburdeo* M. 2985 is waarschijnlijk van invloed
 geweest de *a* van oude samenstellingen, die hun *i* verloren
 hadden vóór deze umlaut had kunnen veroorzaken (*adalcnosles*
 297 *adalkesures* 3186 *adalcuninges* 362 *adalcunnies* 801); ook
 kan het substantief *adali* 4479 (*adalies* M. 566) hier geïnfluen-
 ceerd hebben, dat de *a* bewaard kan hebben door een vorm
adal, waarop *adales* C. 566, 2541 kan wijzen.

Oudnederfrankies.

Slechts *uuankilheide* 54,13.

e) *Het suffiks -isc.*

Steeds vertoont zich het suffiks als *-isc*.

Voorbeelden met e:

mennisco(a) 5032 *menniscan* 3102 *menniscono* 2635, 3606,
 3636 M. 2678 *menniscemo* PREEK 48; met synkopé: *Sutharez-*
zchon FRECK. H. (M.) 23 (*K. Scharezzechon*), *Merschbikie* FRECK.
 H. 464.

Voorbeelden met a:

mannisc M. 4299 *manniscono* C. 2678 (invloed van 't grond-
 woord).

Oudnederfrankies.

eintisce, entiscen GL. 244, 245 ¹⁾.

Het telwoord 12 komt in 't *Oudsaksies* in volgende vormen voor: FRECK. H. *tuelif* 116 *tuulif* 2,8, (K.) 34, 221, 547 *tuuliva* 423 *tuilif* 218, (M.) 221 *thuulif* 124; *tuelifo* HEL. 1586, enz. *tuelifo* C. 4479.

fiuuartig 1061 C. 450, *fiartig* M. 450 hebben geen oorspronkelijke *Westgerm.* *ä*.

2) Het adverbium.

De adverbia werden in 't *Goties* gewoonlijk op *-ba*, *-ô* gevormd; de vorm op *-ba* is in de *Westgermaanse* dialecten verloren gegaan, die op *-ô* heeft zich gehandhaafd. Men zou verwachten, dat adverbia, behorende bij adjektieven gevormd met *-ja*-suffiks, de uitgang *-iô* vertonen. Dit is niet het geval: altijd komt slechts *-ô* voor en daarmee is gepaard niet-verandering van voorafgaande *a* in stamsyllabe ²⁾.

Andere adverbia met e in stamsyllabe:

elcor 207, enz. *elcur* M. 4306 *heccor* PR. GL. 13^b *ekir* GREG. GL. 1637 (*Ohd. elichôr*), *ellior* 2707 (*Got. aljar*), *gegin* in *gegimuard* 1287 C. 5615 V. 1287 *gegimuerd* C. 2534 *gegimuarðan* 1057 *gegimuardi* 258 *gegimuarda* (M. *gegin-*) C. 4301

¹⁾ SCHERER. Z. G. d. d. Spr. p. 189.

²⁾ Synkopé van de *i* is niet aantonen; HIRT's opvatting (*Indogerm. Forsch.* VI. 70, note), dat de *u-* en *o-* stammen assimilerend gewerkt hebben, lijkt ons de juiste.

geginuwardon 3297 *geinuwardi* Ess. GL. Mc. 3,3 *angegin* 269, enz. GEN. 34,69 *angein* Ess. GL. Mt. 14,24 *angen* VERG. GL. 177^a *tegegnes* 274, enz. GEN. 165, 176, 206, 239, 273, *huergin* 25, enz. *huerigin* M. 591 C. 1854, 2125 *huuergin* GEN. 279.

Met a in stamsyllabe:

huuargin M. 1089 (invloed van tussenstaande konzonanten).

De konjunksie *endi*, die ik ook hierbij breng, heeft volgende nevenvormen: *en* M. 990 Ess. GL. 132^a, *ende* Ess. GL. HOM. FRECK. H., *enð* MERS. GL. 103^c, *end* Credo 2,4, *and* Credo 5, *ande* FRECK. H. (K.) 10, (M.) 11, 231, 359 ¹⁾.

Oudnederfrankies.

Slechts: *giginloup* 58,6 *geginuwardi* 18,15; 55,9; 60,8; 67,6,8; 68,20 *angegin* 55,3; 63,9; 68,13, *nieuuergin*, *niergin* GL. 711, 713.

Zo het eerste lid in de samenstellingen *gaienuuerde*, *gaienuueierde* GL. 373, 374 niet verschreven is, wijst het op een *an*-suffiks (vergel. *Ohd. gagan*).

De konjunksie komt in de volgende vormen voor:

inde 56,11; 68,3, *ind* 18,1,4, anders altijd *in*.

In *abir* GL. 2, *afir* 57,5; 62,9; 68,17 was de *i* waarschijnlijk het teken voor de toonloze klank, in alle geval te jong om umlaut te veroorzaken.

¹⁾ *And* in Credo behoeft niet met GALLÉE (*Altsächs. Denkm.* 244) aan een *Angelsaksiese* schrijver toegeschreven worden; de vorm *and* FRECK. H. geeft recht van bestaan aan een *Oudsaks. and*. De konjunksie schijnt in 't *Oudsaksies* ook andre eindvokaal gehad te hebben (vergel. *Ohd. unte, unti, unta* en GALLÉE 252: «*siniu gelp anda sinen uuillon*»).

3) Trappen van vergelijking ¹⁾).a) *Het adjektief.*

De vokaal, die we in 't *Oudsaksies* vóór de *r* van 't komparatief-suffiks aantreffen is *i*, *e*, *a* of *o*. Deze vokalen komen naast elkaar voor: *betera* naast *betara*, *engera* naast *engira*, *eldiron* naast *gialdarodo*, *latero* naast *latoro*.

In de superlatief was de vokaal in 't suffiks meest *ó*, waarschijnlijk door invloed van 't adverbium, minder vaak *i*.

Terwijl in 't *Goties* slechts bij weinige bijwoorden, waar de vokaal in de laatste syllabe stond, synkopé voorkwam, maar dit niet geschiedde bij het adjektief, waar de vokaal niet in de laatste syllabe stond, komen in 't *Oudsaksies* verscheidene adjektieven voor met synkopé.

Voorbeelden met e vóór i in 't suffiks:

eldirun M. 3273 *eldiron* 2705 C. 3273, *engira* M. 1781, *lengiron* 3155; *eldista* Ess. Gl. Luc. 22,26.

Voorbeelden met e vóór e:

betera 1496, 4153, 4584 C. 212, 941, 1364, 1486 *beteran* C. 723, 1462, 3483 *beteron* C. 3472 *bettera* C. 2361 *gibeterodan* Ess. Gl. Mt. 18,15, *engera* C. 1781, *lengeron* M. 1106 *lengerun* C. 5691.

Voorbeelden met e vóór a:

betara M. 212, 941, 1364, 1486, 2361 GEN. 265 *betaron* M. 723 *betaran* M. 1462; hier is de *a* eerst in plaats van de *i* gekomen, nadat de umlaut reeds vast geworden was.

¹⁾ BRUGMANN. II. 233. BRAUNE. Gotische Gramm. 135—140. BRAUNE. Althochd. Gramm. 260—266, ABRISS. Althochd. Gramm. 62—65. GALLÉE. Altsäch. Gramm. 220—229.

Voorbeelden met e en synkopé van de suffiks-vokaal:

Kompar. *lengron* M. 170 C. 2246.

Superl. *best* C. 619 enz. *bezt* M. 619 enz. *bez* P. 972
bezta M. 835, 3684, 5021 *besta* C. 1010, enz. *bezto* M. 972,
 1010, 3101, 4950, 5249 GEN. 134, 163 *besto* C. 5249 *bezte*
 M. 2050, 3034, 3510, 3712, 4991 *bezton* M. 584, 981, 991,
 1931, 5045 P. 991 *beston* C. 584, 981, 991, 1931, 5566
bestom P. 981 *beztun* M. 758 *bestun* C. 758 *besten* C. 5045,
lezt C. 3427 *lesta* Ess. GL. Mt. 24,5 *lezto* C. 4288, 4335, 4345,
 4361, 4375 *lezten* C. 5070.

Zoeven hebben we gezien, dat, toen *a* reedsumlaut ondergaan had, in plaats van *i* soms *e* of *a* in 't suffiks kwam; bij de volgende vormen mag men aannemen, dat *a*, *e* in plaats van *o* gekomen is:

enualdaran M. 2878 *fastero* GREG. GL. 1546 *gramara* GEN. 202 *latera* C. 2365 (M. *latoro*) *langerun* C. 5802.

Zo verklaren we ook de *i* in *alldiro* M. 571 *alldiron* M. 3859 en zien we synkopé van *o* in *alldro* C. 571 *alldron* 839 *alldruono* C. 5197 *alldrono* M. 5197 *gialldrod* 99 (vergel. *gialldarodo* Ess. GL. LUC. 1,7), *langron* C. 170, 1106.

Bij verscheidene adjektieven had men oorspronkelijk dubbelvormen; zo worden duidelijk *langerun*, *alldiron* met oorspronkelijke *o* in 't suffiks, naast *lengiron*, *elldiron* en *langron* naast *lengron*.

Ook de superlatieven *lazto* M. 4335, 4345, 4361, 4375 *lasto* M. 4288 *laztan* 5070 wijzen op een ander ontstaan dan *lezt* C. 3247 *lezto* 4288, enz. *lezten* 5070. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat reeds vroeg vormen met suffiks-vokaal naast andere zonder suffiks-vokaal kunnen voorgekomen zijn, tot ten slotte bij de eerste ook de suffiks-vokaal ver-

dween, maar niet voordat ze eerstumlaut veroorzaakt had. We zien dus, dat in 't *Oudsaksies* de stam-vokaal vóór het *ir-* en *ist-*suffiks is veranderd, wanneer de *i* oorspronkelijk was en niet ontstaan uit *o* en geen nevenvormen met *o* de werking van *i* verhinderden.

Oudnederfrankies.

Slechts weinige voorbeelden:

betera 62,4 *letiston* 72,17 GL. 633.

De *i* in *afrista* 67,14 staat of voor *o*, of heeft de werking op de stam-syllabe niet verricht, doordat er een syllabe, niet grafies weergegeven, tussenstond.

b) *Het adverbium.*

In 't *Goties* heeft het komparatief-suffiks een vokaal vóór zich of niet: *hauhis*, *haldis framis* naast *mins*, *wairs*.

In 't *Westgermāns* moest de *s* van 't suffiks wegvallen en daarna in 't *Oudsaksies*, wanneer de voorafgaande syllabe lang was, ook de *i*, maar vóórdat de *i*umlaut kon bewerken. De vormen *hald* 2642, *lang* C. 4665 zijn regelmatig ontwikkelde vormen en missen niet, zoals KÖGEL meent ¹⁾, slechts deumlaut door invloed van de konzonanten.

Wanneer de voorafgaande syllabe kort was, moest de *i* regelmatig blijven enumlaut veroorzaken. De vorm *bet* M. 2350, 2440, 3114, 3904, 5033, voor *×beti*, heeft de *i* verloren, evenals sommige kortsilbige *ja*-stammen (*bed*), nadat deumlaut reeds gekomen was. In geen geval kan dus de *regelmatige*

¹⁾ *Indogerm. Forsch.* III. 279.

vorm *bet* de *e* aan de superlatief te danken hebben, zoals VAN HELTEN ¹⁾ wil; wel kunnen de vormen van de superlatief met synkopé meegewerkt hebben, om de *i* te apokoperen.

Naast dit regelmatig-ontwikkelde *bet* komt voor de vorm *bat* C. 2350, 2440, 3114, 5680, *batt* C. 3904, 5030.

Hoe is nu deze schijnbaar-onregelmatige vorm te verklaren?

Na hetgeen boven gezegd is, geloven we, dat het niet meer nodig is hier op het onaannemelijke van KÖGEL's mening te wijzen, dat M. in *bet* de *Engels-Friese*, C. in *bat* de *Hoogduitse apokopé-regel* gevolgd heeft. Ook de mening van VAN HELTEN ²⁾, dat *bat* door *analogie* naar vormen als *hald*, *lang* ontstaan zou zijn, lijkt ons niet de juiste.

Zoeven hebben we gezien, dat in 't *Goties* de adverbia in de komparatief behalve het *is*-suffiks ook het *s*-suffiks konden krijgen. Niets belet ons dit *s*-suffiks aantenemen voor de vorm, waaruit *bat* zich ontwikkeld heeft. Naast *haldis* en *mins* nemen we aan voor 't *Goties* $\times$ *batiz* en $\times$ *bats* ³⁾.

De *e* in *leng* 311, 1859, 4174, 4618, 5100, 5162 C. 3955 M. 4465 GEN. 243 kan slechts ontstaan zijn door invloed van de vokaal in de superlatief.

Voorbeelden met *e* vóór *-ist* komen niet voor; met synkopé: *best* C. 993, 2011 Ess. GL. LUC. 20,37 *bezt* M. 993, 2011 *bez* P. 993.

In 't *Oudnederfrankies* zijn geen voorbeelden.

¹⁾ *Indogerm. Forsch.* V. 184.

²⁾ *Indogerm. Forsch.* V. 184.

³⁾ De 2 voorbeelden met korte stam-syllabe: *framis* en *halis*, behoeven niet te verhinderen ook voor de kortsilbige een *s*-suffiks aantenemen.

C. Het verbum.

1) 2^e en 3^e pers. sing. praes.

De sterke verba, de sterke verba in de infinitief uitgaande op *-jan* en de zwakke op *-jan* vormen hun 2^e en 3^e persoon singularis door achtervoeging van *-is*, *-it* (*id*, *ið*) ¹⁾ achter de werkwoordelijke stam; de werkwoorden met *j*-suffiks vertonen dan ook hier geen konzonanten-geminaatsie.

2^e pers. sing.

1) Sterke verba:

Geen voorbeelden met *e* in stamsyllabe; met *a*: *forsachistu*
CREDO.

2) Sterke verba met *j*-suffiks:

Geen voorbeelden.

3) Zwakke verba met *j*-suffiks:

dernis C. 5343 *fremis* M. 927 *mecis* ESS. GL. JOH. 10,33
telis 4404 *thenkis* 4617.

Met *a* in stamsyllabe: *mahlis* 3250 (*h*-verbinding).

3^e pers. sing.

1) Sterke verba:

Met *e* in stamsyllaba:

dregit 2446 *gidregit* 1749 *ferit* 2591, 4329 C. 2488 M. 1782, 4047, 4359, 4454 GEN. 18 *teferit* C. 2594 *fellit* C. 4282 *gengit* GEN. 178 *tigengit* C. 1646 *thurugengit* 1788 C. 3488 *heldit* (hs. *helith*) C. 1826 *hledit* 2469 *lehit* C. 1872 *slehit* GEN. 69 *spenit* 1495 M. 1031, 1354, 1775 V. 1354 *stendit* 1343, 4393 C. 1649 V. 1343 GEN. 324 *anstendit* HOM. 19.

¹⁾ We geven hier voor 't gemak de uitgang van de 3^e pers. steeds weer door *-it*.

Met a in stamsyllabe:

farit 1774, 1951 C. 1782, 3482, 4047 4359, 4454 M. 2488
tefarit M. 2594 *fallit* M. 4282 GEN. 187 *gangit* (C. $\times$ gangat)
 M. 2480 *tigangit* M. 1646 *haldit* 1914 M. 1826 *gihaldit* 2645
 C. 2536 *cnagit*, *kanagit* STR. GL. *lahit* M. 1872 *scavit* PR. GL.
 61^d *slahit* C. 3498 *gisclahit* PREEK 44,58 *spanit* 1493 C. 1031,
 1354, 1775 *standit* M. 1649, 4413 *uitharduuait* PR. GL. 57^b
uuahsit 3629 GL. ST. P. 90^d *beuualdit* PREEK 79. Men ziet dus
 C. en M. hebben beide dikwels *a* (C. 17 maal *e* en 16 *a*, M. 16 *e*
 en 15 *a*); de andere vormen dezer werkwoorden konden nimmer
 umlaut vertonen en deze *a*-vormen hebben assimilerend gewerkt.

2) *Sterke verba met j-suffiks:*

gihevit PR. GL. 66^b. Met *a* in stamsyllabe: *ahabit* C. 5362;
 hier moet de *a* verklaard worden uit de assimilerende invloed
 van de 3^e persoon van *hebbian* (Got. *haban*), die nooitumlaut heeft.

3) *Zwakke verba met j-suffiks:*

antbernit GREG. GL. 1615 *brengit* 2636 M. 4895 *giheftit* C.
 2524 *lescit* STR. GL. *aleskit* 2504 *letit* 4783 *mendit* C. 4725
merrit 5187 *rekit* PR. GL. 65^c *antsehit* Ess. GL. LUC. 13, 15
skerit 2643 *stercit* 5049 *telit* 5103 *thenkit* 957 *auuerōit* GEN.
 142 *uuendit* 4417 C. 3489 *upuuendit* PR. GL. 57^a *uuenkit* 1377.
 Bij deze werkwoorden komen geen *a*-vormen voor, daar de
 andere praesensvormen en de infinitief *e* hebben, indien kon-
 zonanten niet belemmerend werkten (zie p. 62).

*Oudnederfrankies.*1) *Sterke verba:*

teferit 67,3; 70,9 GL. 315.

2) *Sterke verba met j-suffiks:*

geen voorbeelden.

3) *Zwakke verba met j-suffixs:*

geruut GL. 449 *thenit* 57,8 GL. 888.

Afzonderlik dienen hier behandeld te worden de werkwoorden *hebbian* en *seggian*:

M. heeft bij *hebbian* steeds *a* en *e* in 't suffixs (15 *e*, 58 *a*), eveneens GEN. (1 *e*, 4 *a*); ABCNORD. heeft slechts *e*. Daarentegen heeft C. steeds *i* op één uitzondering na (*habes* 118), evenals ESS. LIND. GL. en PREEK (ook in de imperatief heeft M. *a* en *e* (2 *e*, 2 *a*), C. steeds *i*).

Bij *seggian* hebben M. en C. in de 2e pers. beide *i* (*sagis* 3019 C. 3951, 5090, *segis* M. 5095), terwijl in de 3e pers. (evenals in de imperatief) M. en GEN. slechts *a*, C. en PR. GL. slechts *i* hebben.

Één maal (*segis* M. 5095) heeft de *i* van 't suffixs umlaut bewerkt, anders nooit daar ze te jong was (*Got. ai-conj.*).

Anders is het in het *Oudnederfrankies*. Van *seggian* komen hier geen vormen voor, wel van *hebbian*: *herit* 73,3 GL. 557; de *i* heeft dus hier umlaut veroorzaakt. Door invloed van de 2^e en 3^e pers. zijn de infinitief-vormen *hebon* GL. 556, *antheban* GL. 73 ontstaan.

2) *Andere niet-praeteritaal-vormen der verba met j-suffixs.*1) *Sterke verba met j-suffixs:*

Conj. *biseffe* MERS. GL. 121^d *suerie* C. 1507, 1512 *forsuerie* 1505 *afhebbian* (M. *-ien*) 4477 *suerien* M. 1518 *sueran* C. 1518.

Imper. *sueri* 3269.

Infin. *afhebbian* C. 5892 *ahebbean* C. 24 *afhebbien* M. 4324

afheffian C. 4324 *suerian* Ess. LIND. GL. MT. 5,3 *sueriannias*
BIECHT *sceppian* (M. -ien) 2044.

2) *Zwakke verba met j-suffiks:*

Ind. sing. *deriu* 3892 *hebbiu* 1983, enz. *queddiu* 4 820 *seggju*
C. en M. (*seggio* en *seggeo* M.) *skenkio* GL. ST. P. 67^b *scenko*
(hs. *stenko*) GL. ST. P. 85^b *uuelleo* C. 2561 *uelliu* C. 2572,
3082, 3083, 3252 *uellu* C. 2956; plur. *brengiat* (M. -ead) 2483
anbrenged PREEK 46 *bebrengiat* C. 1928 *bebrengan* M. 1928
felgeat (M. -iad) 1340 *felliat* 2564, 3700 *bifelliad* M. 2510
hebbiat V. 1315, 1338 GEN. 179 *ebbiat* GEN. 23 *hebbeat* 1315,
1338, 1738 C. 2990, 3003, 3158, 3243, 3704, 5344, 5352
hebbed PREEK 81,2 *antkenniad* M. 3703 *antkennead* M. 421
C. 3703 *antkenneat* C. 421 *merriat* 3728 *restiat* (-d) 4805
seggiat GEN. 82 *telliad* STR. GL. *telleat* GEN. 181 *uelliat* C.
1317, enz. *uellat* C. 3059 *uuelleant* C. 3619 *giuendiad* Ess.
GL. LUC. 4,39 *uuenkeat* 4575 *auuerdiat* C. 1645 *uueriat* C. 2523.

Conj. *fellie* C. 28 *arfellian* Ess. GL. MT. 17,26 *hebbie* 1498,
2714 *hebba* FRECK. H. 553 *hebbias* GEN. 47 *hebbian* GEN. 208
hebbean 1856 C. 2576 *gihuerbie* 247 *kerrent* PR. GL. 16^c *leggia*
Ess. GL. LUC. 13,8 *aleskie* 3371 *seggie* C. 1521 *biseggea* M.
1521 *giseggie* (M. -ea) 3390 *seggian* C. 1731, 5758 *seggean*
M. 1731 *uellie* C. 1375, 2449 *uuelle* C. 934 *uellites* C. 3077,
3855, 4486 *uuellean* C. 888, 1573, 1630 *uuelleat* C. 1733
uendie M. 4149 *uendigie* C. 4149 *auuende* VERG. GL. 190^b
giuennia PR. GL. 61^d *uuernie* 3016 *uuernian* C. 3995.

Imper. sing. *antklemmi* 3204 *neri* 3564 C. 5569 *sendi* 3367
beuendi PR. GL. 57^d DÜSS. PR. GL. 3^b *biuueri* 2993; plur.
hebbeat 405, 993, 1876, 1885, 4785 C. 4647, 4653 *seggeat*
(M. -d) 1938 *seggia*d M. 4540 *seggient* C. 4540 *selliat* (M. -d)

3832 *githenked* PREEK 5 *uuelleat* C. 1311, 1637 *uuendeat* 882 *uenniat* (M. -d) 2831 *uureat* (M. -d) 3236.

Infin. *brengian* C. 2303, 3571 ¹⁾ *brengean* M. 338, 2059, 2298, 2303 *brengien* M. 3571 *brengan* C. 1059, 2298 *gibrengean* C. 1096 *gibrengean* M. 1096 *derian* C. 3157 *derien* M. 3157 *dernian* C. 1405 *dernean* C. 1410 *dernien* M. 1410 *bidernian* GEN. 42 *bidernianne* (M. -enne) 2433 *felgian* 4968 *fellian* C. 2684 *fellean* 1422 *fellien* M. 2684 *fremmian* GEN. 256 *fremmean* C. 93 *geruuean* C. 595 *gereuuan* GEN. 293 *giriuan* C. 3450 *gigeriuuane* C. 4541 *hebbian* C. 1254, enz. M. 2892, enz. GEN. 6, 167, 172 *hebbean* 169, enz. V. 1328 *anthebbean* C. 2823, 3070 *anthebbien* M. 2823, 3070 *hebbien* M. 1328 *antheftian* C. 3080 *antheftien* M. 4080 *helsiannias* BIECHT 125, 11 *hetian* (M. -ean) 2460 *huerebian* C. 5792, *antkennian* vaak in C. evenals *antkennean*, in M. *antkennean* en *antkennien*, *antkiennien* M. 3580, 5087 *antkennan* C. 5963 *leggian* C. 3797, 5293, 5726, 5793 *leggien* M. 3797 *alettian* (M. -ien) 354 *gilettien* M. 2955, *mendian* 526 C. 4728 *merrean* 328 *binemmian* BIECHT 125 *nerian* (M. -ean) 2102 C. 5309 *nerien* M. 2957 *aquellian* C. 754 *quellianne* C. 5347 *aquellan* M. 754 *rekkean* (M. -ien) 572, 3168 *rennian* STR. GL. *restian* (M. -ien) 2136, 4602 PREEK 12 *seggian* C. 398, enz. M. 698, enz. *sejgean* 183, enz. *giseggian* 4108, 4988 C. 565, 2077 *giseggean* 185, enz. *giseggeanne* 5065 C. 1838 *seggennea* M. 1838 *sellian* (M. -ien) 4481 *gisellian* (M. -ien) 4578 *sendian* C. 4707 *sendean* 122, 247, 1873 C. 3615 *sendien* M. 3615 *bisenkian* GEN. 186 *settian*

¹⁾ De *i* in *bringian* C. 338* en *bringið* C. 4895 is niet ontstaan uit *e* < *a*, maar deze vormen sluiten zich aan bij **bringan* (vergel. Got. *Ohd. Angels. bringan*, Oudsaks. *hembrung* VERG. GL. 104b).

C. 33, 1407, 2848 GEN. 72 *settean* M. 1407 C. 5501 *settien* M. 2848 *scerian* (M. -ien) 2848 *tellian* C. 2540, 2671, 4591, 5072 *tellean* C. 3180 *tellien* M. 3180, 3591, 5072 *gitellian* C. 405, 564, 2163, 4246, 4308, 5189 *gitellean* M. 405, 2076 *gitellien* M. 564, enz. *gitelliean* C. 2076 *athengian* (M. -ean) 1768 *athengean* M. 646, 4574 *athengian* C. 4574 *athengean* M. 1656 *thenkian* C. 1804 *thenkean* 302, 314, 593, 1730 M. 4339 *athenkean* M. 1804 *githenkean* C. 4376 *githenkeanne* C. 2531 *undarthenkian* C. 2554 *auuekkian* C. 4008 *uuellian* C. 3095 *auuerdian* 4900 C. 1907, 2576 *uuendian* C. 471, 3226, 5555, 5918 *uuendean* M. 220, 227, 471, 1040, 1368 *uuendien* M. 3226 *uuendan* C. 220, 227, 1368, 2227 *auuendean* M. 1649 *auuendan* C. 1649 *giuendian* (M. -ien) 2759 *uuenmian* (M. -ien) 2817 *uuerrian* (M. -ean) 1360, 1453 C. 3567 *uuerrien* M. 3567 *biuuerian* (M. -ien) 3650 *uuermian* (M. -ien) 4967 *uuernian* C. 5728 *faruuernian* (M. -ien) 3501 *giuurethian* (M. -ien) 1822.

Partic. *hettiaid* (-eand) 4658 *hettendon* C. 5224 *hettendion* C. 2809, 5488 *hettindeon* C. 2881 *hettendiun* M. 5224 *hettiandeon* M. 2809 *hetteandun* M. 2881 *hettendero* M. 5858 *mendendia* C. 5524 *neriand* 3717 C. 4261 *neriendi* 2237, 2248 C. 2912, 4803 M. 4261 *neriando* M. 4803 *neriendo* 1267, 2177, 2179 C. 4715 4848, 5602 M. 2912, 3617, 4238 *neriendio* M. 4848 *neriendeo* C. 782 M. 4238 *neriendio* M. 782 *neriandas* M. 520 *neriendes* C. 520 *neriandon* V. 1279 *neriandan* M. 1144 *neriondon* PREEK 29 *neriendan* C. 1186, 1279 M. 3889 *neriendien* C. 1144 *neriendion* M. 4857 *neriendero* 4031 C. 5929.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

Ind. *bifalliat* C. 2510.

habbiu C. 933 *habbiad* M. 2990, 3003, 3158, 3243, 3704.

auuardiad M. 1645.

Conj. *mahlea* GEN. 227.

Imper. *habbiad* M. 4647, 4653.

Infin. *garuuuian* M. 595 *gigaruuuenne* M. 4541.

habbien M. 3223, 3574, 3862, 4269 VERG. GL. 120^a.

lathian C. 2816.

mahlian M. 225 C 4433, 5177, 5722 *mahlean* C. 225, 3133, 5233 *mahlien* M. 2614, 3133, 4433, 5177, 5233 *gimahlean* C. 165, 818 M. 1470 *gimahlien* M. 165.

sammian C. 4136.

uuaragean M. 2513.

auuardean M. 1907 *auuardien* M. 1882 *uardianun* MERS. GL.

Partic. *thagiandi* C. 2575.

De vormen *habbien*, *habbiad* in M. en *habbiu* in C. sluiten zich aan bij de 2^e, 3^e pers. sing. ind.; *lathian* en *sammian* hebben jonge *i*, eveneens *thagiandi* (vergel. *ladioian*, *samnoian* in M., *thagoda* 3911, 5078 C. 5280, *thagodun* 1284, 1386, 1583, 3872); *bifalliat* heeft de *a* door invloed van het sterke werkwoord en *uuaragean* (C. *uuarogean*) heeft de vokaal van het grondwoord *uuarag* C. 5160 (*uuaragtreuwe* C. 5563) behouden.

Daarentegen kan de *a* niet anders dan aan konzonantiese invloed toegeschreven worden bij *garuuuian*, *gigaruuuenne*, *auuardean*, *auuardien*, *auuardiad*, *uardianun*, *mahlean*, *mahlean*, *mahlien*, *gimahlean*, *gimahlien* (zie p. 75, 80).

Oudnederfrankies.

1) *Sterke verba met j-suffixs:*

Ind. *suerunt* 62,11.

Imper. *upheve* 56,12 *heve up* 73,3 (*irhevi* 56,6).

Infin. *hevon* 62,5.

2) *Zwakke verba met j-suffixs:*

Ind. *mendont* GL. 675 *tellunt* 18,1.

Conj. *antkennan* 66,3 *mendint* 66,5; 67,4 (ind. voor conj.),
mendin 69,5 *gineri* 70,11 *respas* GL. 762 *bisenki* 68,16.

Imper. *gefesti* 67,29 *merri* 69,6 *gineri* 58,2 GL. 422 *ginere*
68,19 *genere* 58,2,3; 63,2; 68,15,15; 70,2,4 GL. 419 *antsette*
58,12 *gesette* 68,28 *farteri* GL. 318 *thenke* 54,2; 60,2; 68,19;
69,2 *thinko* 58,6; *mendit* 67,6 GL. 670 *mendiüt* GL. 672.

Infin. de volgende uitgangen: *-ian*, *-en*, *-an*, *-on*, *-un*; de
4 laatste bij de verba met oorspronkelijke *a* in stamsyllabe
ontstaan, nadat de *i* van de vroegere uitgang umlaut veroor-
zaakt had: *gieruun* GL. 513 *fellon* GL. 310 *geruuo* GL. 439,
441, 442 *geruuaue* GL. 447 *hebon* GL. 556 *antheban* GL. 37
mendian GL. 668 *gemendan* GL. 411 *mendon* 62,8 GL. 677
mendun 70,23 *menden* 58,17 *generan* GL. 424 *generon* 71,12
scedeuuo GL. 805 *settane* 60,11 *setene* 72,28 *farseggoni* GL.
302 *tellon* 54,18; 65,16; 72,15 *farteron* GL. 316 *thenan* 59,10
thencon 62,7; 70,24 *thennon* GL. 889.

Partic. *brengrinde* 68,32 *geruwindi* 64,7 GL. 438 *neriando*
61,3,7; 69,6 GL. 697, 701 *nereando* 64,6 *neriandi(n)* GL. 700.

Vaak vertoont zich in de uitgang van ind. conj. imper.
infin. en partic. der sterke verba en der zwakke verba op
oorspr. *-ön* een *i*; deze was te jong om umlaut te veroor-
zaken en waarschijnlijk toonloos:

Ind. sterk *anafallit* 61,4 *gangint* 68,28.

Conj. zwak *scamin* 69,3; sterk *farfarin* 67,3 *tefarin* 67,3;
70,13 *befangi* 68,25 *antfangin* 71,3 *upstandi* 67,2.

Partic. zwak *barinda* 64,11 GL. 70 *lastrindero* 68,10 *scaminda*
69,4; sterk *umbigangindero* 67,22.

3) Praeteritum der zwakke verba met j-suffixs.

In 't *Goties* werd het *praeteritum* der zwakke verba op -jan steeds door het suffixs -ida gevormd, zowel bij de lang-, als kortsilbige: *nasida*, *sókida*.

In 't *Oudhoogduits* werd bij de oorspronkelijk-longsilbige de *i* gesynkopeerd; in 't *Oudsaksies* en *Oudnederfrankies* treft men zoowel *i* als synkopé aan.

a) *Langsilbige met e vóór -ida*:

beldida (-e) 4791 *andbermida* PR. GL. 6^a *geruuida* C. 776 *geriuuide* M. 776 *geriuuidun* 4549 *geridin* C. 4248 *gereuuedi* GEN. 246 *gereuuidin* M. 4248 *aleskidin* 4542 *nemnida* 1255 *bisenkidun* C. 3357 *giuuernidun* 4440.

Langsilbige met a vóór -ida:

mahlidun 5138 *mahlidin* 3930 (*h*-verbinding).

Langsilbige met e vóór -da:

gibelda PR. GL. 28^a *gibeldun* ESS. GL. MC. 12,44 *feldi* 1429 *feldin* 1141 *heftun** 4917 *hehtun* ESS. GL. MT. 27,37 *antkenda* C. 712, 5651 *antkendun* 489, 657, 670, 688, 1164, 4259 C. 3607, 5286 *antkiendum* M. 3607 *antkendi* C. 4963 *senda* M. 1042, 1044, 4540 C. 5296 GREG. GL. 1637 *sendes* M. 4095 *sendi* 214 M. 242 C. 3390, 4888 *sendin* C. 3966 *sencta* ESS. GL. MT. 14,30 *giscerpta* PR. GL. 59^c *uuenda* (-e) 2159, 3293, 4491, 5021 *uuendun* 699 *uuendin* 1233.

Soms bleef *a*, wanneer het *praeteritum* zonder *i* was gevormd of deze uitgestoten was vóór er umlaut had kunnen komen (*Räckumlaut*): *sanda* C. 1042, 1044, 4540 *sandos* C. 4095 *sandi* C. 242, 2214 M. 3390, 4888 *ualet(imo)* ESS. GL. 31^b LIND. GL. 27^a *gimahalda* M. 139, 914, 3136 GEN. 189, 211, 224 (C. *gimalda*), *uuarhta* in M., *uuarahtha* in C., *uuarathe* GEN.

261 *faruuart* Ess. GL. LUC. 15,18,21 *uuarhtun* M. 3721, 4443
uuarhtun C. 3721, enz. *uuaruhtun* C. 81, enz. *uuarahiti* GEN.
 247 *faruuarhti* M. 3852 *foruuarahiti* C. 3852 *uuarhtin* M. 3726
uuarahitin C. 3726.

b) *Kortsillbige met e vóór -ida:*

feridun 2915 *fremida* M. 109 *fremide* 2168 GEN. 281 *fremidun* 743 M. 881, 4413 GEN. 154, 289 *fremidin* 2701 *gifremidi* M. 2744 *gilueribida* C. 5805 *nerida* 4364 *neridi* Ess. GL. LUC. 4,26 *gineridi* 2949 *quelidun* C. 5535, 5820 *quelidin* 3848 C. 5418, 5438, 5859 *rekidun* C. 5751 *scerida* 164 *giscerida* (-e) 2352 *streidun* M. 3674 (C. *stroidun*), *ut streidin* PR. GL. 59^d *ansueþidi* C. 5884 *terida* BIECHT *farterida* 4363, 4373 *thenidun* 1155 *uuekida* C. 4776 *uuekidun* C. 2247 *giuuenidi* PR. GL. 12^c *uuerida* 2082, 5933 *uueridun* 2410, 3647, 3658.

Enige stammen met korte syllabe uitgaande op *p, t, k, d, l*, benevens *leggian*, hadden in 't *Westgerm.* praeterita met en zonder *i* ¹⁾. Men kan dus bij deze stammen vormen met en zonder umlaut aantreffen:

legda 381 M. 232, 3766, 4901 *ledda* C. 4901 *lexdin* (?) GREG. GL. 1639 naast *lagda* C. 232, 3766 *tagdun* C. 5821 *bilaggi* (voor *bilagdi*) Ess. GL. JOH. 19,29; *lettun* M. 3649 *letti* 3725 naast *latta* C. 5642; *quedda* 258, 4830 C. 5951 *queddun* C. 551, 5502 naast *quaddun* M. 551; *sette* M. 4500 *gisetta* 1082 GEN. 137 *gisettun* 3353 naast *satta* C. 64, 4500; *telda* C. 492 naast *talda* 1137, 4344, 4453 M. 492 *talde* VERG. GL. 145^b *gitalda* 1586 *gitaldun* 4468 *undartaldun* PR. GL. 51^c; *uueda*, *uuedun*, *uuedi*, *uuedin* in HEL. naast *uualda* C. 301, 714 ²⁾);

¹⁾ SIEVERS. Beitr. V. 99, 100, PAUL. Beitr. VII. 136, enz.

²⁾ SIEVERS. Beitr. IX. 562.

saldun C. 5882 *gisaldun* C. 5354 *forsaldun* MERS. GL. 103°
gisaldin 2815; *uuekidun* C. 2447 naast *uuahte* M. 4776.

Noch vertonen *e* in stamsyllabe met synkopé van de *i*:
binemda Ess. GL. MT. 26,21, *nend* (voor $\times$ *nemda*) Ess. GL. MT.
 8,12 en *merda* BIECHT.

De *i* van de optatief heeft de vokaal van de praeterita met synkopé niet kunnen veranderen: de assimilerende invloed van de indicatief-vormen is sterker geweest dan die van de *i*.

habda en *sagda* hebben oude synkopé van de *e*; praeteritum-vormen, die zich aansluiten bij de infinitief *hebbian*, *seggian* treft men in 't Oudsaksies niet aan.

Oudnederfrankies.

Verscheidene praeterita met *e* in stamsyllabe vertonen in 't suffiks *o* of *e*, die natuurlijk eerst in de plaats van *i* gekomen zijn, nadat deze laatste reeds umlaut bewerkt had.

a) *Langsilbige met e vóór -ida*:

farbelgeda GL. 281 (*irbelgedon* GL. 607, 608) *fardrenkidos*
 64,10 *drenkedon* 68,22 *drencodos* 59,5 *befellidi* GL. 78 *gefestodon*
 63,5 *geruuida* GL. 445 *geruuidos* 67,11 GL. 440 *geruuedos* 64,10
gereuuedos GL. 437 *gigeroda* GL. 501 *geruuidon* GL. 436 *heftidon*
 68,5 *mendida* 18,6 GL. 669 *mendodon* GL. 673 *restido* GL. 765
scerpidon 63,4 *bescendida* 68,3.

Langsilbige met e zonder tussenvokaal:

kende 72,16.

Langsilbige met a vóór -ida:

gemanohfaldidos 70,21; de *i* was te jong om umlaut te veroorzaken (vergel. *gemanohfaldedos* 65,10, partic. *gemanohfaldoda* 68,5 *gemanohfaldot* 64,11).

Langsilbige met a zonder tussenvokaal:

bicanda 55,10 *becanda* 70,15 *becandon* 73,5 *gebalhton* GL. 381
sanda 56,4 (*santa* 56,5) *uuarhton* 70,10.

b) *Kortsilbige met e vóór -ida:*

thurofremidos 67,10 GL. 925 *ginerida* 56,5 GL. 420 *ginereda*
56,4 GL. 423 *generedos* 53,9; 55,13 *quedidon* 61,5 *thecoda* 68,11
bethecodā 54,6; 68,8 *theneda* 54,21 *thenoda* GL. 886 *thenedon*
63,4 *anathenodon* GL. 20 *fartheridos* 72,27 *uelida* GL. 1021
geuueinoda GL. 479.

Kortsilbige met e zonder tussenvokaal: geen voorbeeld.

Kortsilbige met a vóór -ida: geen voorbeeld.

Kortsilbige met a zonder tussenvokaal: (*anbranton* 73,7) *satta*
18,5; 65,9 *gesatta* 68,12 *sattos* 55,9; 65,11 *gesattos* 65,11;
72,18 *taldon* 63,6.

4) Participium praeteriti.

In de HELIAND-handschriften hebben zowel de langsilbige als kortsilbige in verbogen en onverbogen vormen steeds *i*, uitgezonderd de kortsilbige met *Westgerm.* synkopé: *gisald* 4807, 5148, 5785, 5857 *gitald* 94, 2729, 2870, 3810 *gitalda* 1251, 1267, 1326 V. 1326 *fartalda* C. 5561 ¹⁾).

Voorbeelden met e in stamsyllabe vóór i in 't suffiks:

bidernid ²⁾ 1399, 4296 GEN. 58 *tefellid* C. 1823 *biuellid* GEN. 148
gifestid C. 4010 *gifremid* GEN. 55 *thurhfremid* M. 3283
gifrimid C. 43 *gigeruuid* C. 1680 *gigeriuuid* 4393 C. 2534,
4420, 4445 GEN. 299 *giheftid* 1483, 1757, 4426, 5053, 5218

¹⁾ *Wirkian* mist steeds in 't praeteritum suffiks-vokaal; eveneens komen voor met synkopé *bihadd* (*behabd*) 3693, *gisagda* V. 1327

²⁾ We geven hier 't suffiks weer als *-id*.

C. 5401, 5589 *antheftid* C. 5774 *afheldid* C. 3485 *bihelid* 4101
 C. 5452, 5904 *farhueribid* C. 3619 *farhuerbid* M. 3619
giherdid 1051 *kemmid* 5130 *biklemmid* 4400 *gilegid* 3826 *gimen-*
gid C. 5648 GEN. 127 *gimerrid* C. 5919 *neglid* C. 5552 *neg-*
lidscipu 1186 *negilid* C. 5704 *beneglida* C. 5693 *ginemnid* M.
 3626 *ginemnida* V. 1318 *ginerid* 755, 2265, 4761 *giquelmid*
 C. 5725 *gisendid* 3187, 5127 C. 5701 *giscerid* C. 5446, 5647
giscerida (-e) 3218, 5761 *gistellid* 1813 *gisterkid* C. 55 *ansuebid*
 C. 4007 *auuerdid* 2588 C. 2276 GEN. 125 *auuekid* 2053
giuwendid 330, 692, 3303, 4257, 4515 C. 5469 *geuwendidan*
 C. 5811 *beuwendid* 4212 *giuuenid* 2369 *biuuerid* 3033 *giuuerid*
 GEN. 205 *giuerrid* GEN. 267 *unuuuerid* GEN. 21 *giuueride* GEN.
 272 *giuuernidun* 4440 *giuulenkid* 2747 *uurethid* 1814.

In de andere handschriften:

Met e vóór i in 't suffiks:

onverbogen vormen: *arbelgid* PR. GL. 4^c *firdewuit* GL. ST. P.
 85^b *ferthenuid* ESS. GL. MT. 15,17 *foruerit* GL. WERTH. C.
biheftid PR. GL. 62^a *gikembid* PR. GL. 57^a *gikemnit* GL. ST. P.
 90^d *bimenid* ESS. GL. MT. 15,6 *binemnid* BIECHT *giscerid* ESS.
 GL. MT. 21,33 *giuuelid* STR. GL. *giuwendit* 65^d *giuueruid* PR.
 GL. 57^b.

verbogen vormen: *belemidan* ESS. GL. LUC. 5,20 *gimehlidun*
 ESS. LIND. GL. MT. 1,20 *mengidamo* STR. GL. *biuuerida* ESS.
 GL. MT. 15,11.

Met e zonder suffiks-vokaal:

onverbogen: *gimelt* FRECK. H. 30.

verbogen: *gikeleton* ESS. GL. MT. 23,27 *gimelta* FRECK. H.
 12,18,20 *gimeltas* FRECK. H. 562 *gimerkte* ESS. GL. MT. 2,18
emerкта LIND. GL. MT. 2,18 (*bescenten* PR. GL. 6^d) *giscerptun* PR.
 GL. 59^d *nithergisetteemo* VERG. GL. 180^a.

Voorbeelden met a vóór i in 't suffiks:

gigareuud M. 4420, 4451 *gegaruuut* M. 1680 *gimahlid* 254
gimahlida VERG. GL. 176^a *auuardid* M. 2276, 2586 *geuuagit*
 STR. GL.

Door invloed van gesynkopeerde vormen heeft *geuuagit* de *a* bewaard, door die van tussenstaande konzonanten de andere woorden.

Voorbeelden met a zonder suffiks-vokaal:

onverbogen: *gebrand* PR. GL. 62^b (*bisancter* GL. ST. P. 83^b).
 verbogen: *erracto* GL. ST. P. 89^a *gispandan* PR. GL. 54^d.

Oudnederfrankies.

Behalve in *faruuart* 73,3 heeft men hier nimmer het participium zonder suffiks-vokaal. Soms is *o* in 't suffiks gekomen, nadat de stamsyllabe reeds umlaut had ondergaan.

Voorbeelden met e in stamsyllabe:

gefestit 70,6 *ungefremit* GL. 398 *geruuida* GL. 446 *bescediuuut*
 GL. 105 *gescendida* 70,13; 70,24 *gescendit* 68,7; 70,2 *gescendide*
 GL. 452 *gistekit* 68,3 *besuevit* GL. 112 *generoda* 59,7 *gigeruuot*
 GL. 443 *gescendoda* 69,3 *gesterkoda* 68,5 *sueuot* GL. 875 *bethe-*
coda 70,13.

Voorbeelden met a in stamsyllabe:

geuallit GL. 474 (*Hoogduitse* invloed); *gequahlit* 67,17 *ge-*
qualhit GL. 431 (*h-verbinding*).

5) Enige andere verba van nomina afgeleid.

endon, infin. C. 46 *giendion* BLECHT *endiot*, praes. sing. 4046
 C. 1950 *endiad* M. 1950, plur. *endiot* 4328 (bij *endi*).
rethioda 5211 (bij *rethiu* 2211).

rethinon, infin. 1980, partic. *rethinonden* PR. GL. 11^a *rethinanthemo* PR. GL. 53^b, praes. plur. *rethinod* PR. GL. 53^b (bij *×rethina*).

ginestilod, partic. PR. GL. 62^d (bij *nestila*).

Met a in stamsyllabe vóór i:

faginoda C. 3029 (bij *fagin* C. 899); door nevenvormen met andere suffiks-vokaal is hier de *a* bewaard, vergel. *faganondi* M. 5982 *faganodun* C. 5294 *fagonoda* 527 *fagonode* M. 3029 *fagonadun* M. 4106 (bij *fagan* M. 899).

raskitoda PR. GL. 59^c; hier was de *i* te jong om umlaut te veroorzaken (vergel. *Ohd. raskezzan*); ook kan het grondwoord *×rask* hier invloed uitgeoefend hebben.

De gevallen nu noch eens nagaande, waar *i* of *j* van de volgende syllabe voorafgaande *a* heeft veranderd in *e*, komen we tot het volgende resultaat:

a verandert in *e*:

1) bij de *substantiva* gaande naar de *i*-dekl.: de *kortsilbige* in alle naamvallen, de *langsilbige mannelike* slechts in de *pluralis*, de *langsilbige vrouwelike* in *dat. sing.* en gehele *pluralis*.

2) bij de *abstracta* op *i*.

3) bij de *substantiva* gevormd met het suffiks *-ja*, *-ida*, *-in*, *-il*, *-ik*, *-ing*, *-ling*, *-is*; soms in oorspronkelijke samenstellingen met *hild*, *lind*, *ric*.

4) bij de *adjectiva* gevormd met het suffiks *-ja*, *-ig*, *-in*, *-il*, *-isc*.

5) bij enige *adverbia*.

6) bij de *adjectiva* en *adverbia* vóór *i* van *komparatief* en *superlatief*.

7) bij de *verba* in 2^e, 3^e *sing. praes.*

8) bij de *verba* met *j*-suffiks in *praes. ind. conj. infin. imper. partic*

9) bij het *praeteritum* en *participium praeteriti* der *verba* met *j*-suffiks.

II. *a* vóór *i* of *j* van volgende syllabe.

Gaan we de vormen na, waarin in 't *Oudsaksies* en *Oudnederfrankies* *a* zich vertoont vóór volgende *i*, dan zullen we eerst die vormen afzonderen, waarin

- 1) *a* niet is *Westgerm.* *ǣ*:
 - a) *a* = *â*: *fahit*, enz., *trahni*, enz.
 - b) *a* = *â* < *æ*: *mari*, *salig*, enz.
 - c) *a* = *ë*: *gegimuardi*, enz.
 - d) *a* = *o*: *farahhtiat* C. 4318, 4750, *hanigas* (naast *honigas*) FRECK. H., *urlagi*, enz.
 - e) *a* = *u*: *uuarihtio* C. 1862, enz.

2) *a* niet heeft hoofdtoon of sterke bijtoon, als bij *svarabhakti*-en *suffiks*-vokalen; wanneer zich daar *e* vóór *i* vertoont, is dit niet *e* uit *a* door *umlaut* ontstaan ¹⁾: *adali* 4479, *gifagiritha* PR. GL. 32^a, enz. ²⁾.

¹⁾ Zo ook waarschijnlijk bij de persoonsnamen op *-ari*, *-eri*, waarin de middenvokaal *a* in 't *Oudsaksies* en *Oudnederfrankies* wel kort zal geweest zijn en *e* een verzwakking van *ǣ*, vergel. *driegirios* C. 3818 en *dreogerias* M. 3810, *himakirin* PR. GL. 52^b en *makerin* VERG. GL. 150^b.

²⁾ PAUL en SCHLÜTER hebben aangetoond, dat de *e* in de uitgang van 't gerundium en participium der zwakke verba ontstaan is door

Verder treffen we *a* vóór *i* aan, wanneer:

1) *de i is te jong*:

a) *Oudsaksies*.

faldistolás GL. ST. P. 95^a, *alligiliko* FRECK. H. 45; *aldiró*, *aldirón*; *habris*, *habít*, *sagis*, *sagít*; *lathian*, *samniun*, *thagiandi*, *raskitoda*; verder misschien in *arbid*, *arbidi*, *arabít*, *arbides*, *arbidies*, *arbidlico*, *arbiðlon*, *arbitsam*, *arabiðuuuerco*, *thiodarbidi*, *aruithi*.

b) *Oudnederfrankies*.

haginthorn; de genitieven *namin*, *slingin*, de datieven *knapin*, *namin*; verder *dagis*, *nahti*, *salmis*, *thankis*, *afgetali*, *sethelgangi*, *uuatir*, *uuatiro*; *fastira*, *armin*, *allin*, *armin* (acc.); *allin* (acc.), *allin* (dat. plur.); *abir*, *aftir*, *afrista*; praes. ind. sterk: *anafallit*, *gangint*; praes. conj. zwak: *scamin*, sterk: *farfarin*, *tefarin*, *befangi*, *antfangin*, *upstandi*; partic. zwak: *barinda*, *lastrindero*, *scaminda*, sterk: *umbigangindero*; *gemanohfaldidos*. Misschien *arvit*, *arvithi*, *arvithon*, *arvidoda* (68,4).

2) *de i is te sterk betoond*:

In 't tweede lid van een samenstelling: *aldisidu*, *dagthingi*, *harmquidi*, *landsidu*, *Balduuin*, *Alfsuith*, enz.; zo ook in *-lic*;

vooraangaande *j*; de *e* in 't gerundium en participium der sterke verba door analogie.

Voor 't *Oudnederfrankies* kan men de werking van *j* niet aanwijzen, want de verzwakking der uitgangen is daar te groot: partic. sterk: 6-*and*, 7-*end*, 10-*ind*, 6-*ond*; gerund. sterk: 2-*e*, 4-*o*; partic. zwak: 7-*and*, 8-*end*, 11-*ind*: 3-*ond*, 1-*und*; gerund. zwak: 2-*a*, 3-*e*, 1-*o*. Wanneer we deze uitgangen vergelijken met die der oorspronkelijke *-ôn*-verba, dan zien we dat er geen konkluzie kan gemaakt worden: partic. 4-*ond* 4-*end*, 5-*ind*, 2-*und*, 1-*and*; gerund. 5-*o*, 3-*e*).

misschien ook bij *arbid*, enz. (zie boven) en bij *fuotscamil*. ¹⁾)

3) de *i* was te vroeg gelatiniseerd:

Lantharius, Ermenharins, Landegardis, Luitgardis.

4) verwante woorden, waarin geen umlaut komen kan, assimilerend werken:

a) invloed van 't grondwoord: *glauui, banethi, ginuftsamidu, Manni, Abbi, armilon, hangilla, capsilin, hallingas, handtaflicon, Abuing, Aningeralo, Baldingi, Markilingtharpa, Thankilingthorpa, Balding, mannisc, mannisco, uuaragean* misschien *raskitoda*; hierbij kunnen we ook brengen de optatief-vormen, waarop de indicatief-vormen assimilerend werkten, *bifalliat*, waarop het sterke verbum influenceerde en *abdiscon, abdisson, martiro, gipaphi*, bastaardwoorden, waarop de vormen in de kerktaal werkten.

b) invloed van vormen met andere suffiks-vokaal:

snari, snarion, snārin (misschien ook met $a = \acute{o}$), *aldarlagio, gasti, gastuun, handcrafti, hinfardi, fardio, handi, bandi, kopanbandi, gaslie, laril*; misschien *fuotscamil* (zie boven); *craftig*, enz., *elilandige, manigon, manigerun, fagin, faginoda, gifallin, fravilico hatilina, hathilanon, athilarion; fallit, farit, tefarit, gangit, tigangit, haldit, gihaldit, enagit, canagit, lahit, scavit, slahit, gisclahit, spanit, standit, uwitharduuait, uuahsit, beuualdit, forsachistu, habbien, habbiad, habbiu. Oudnederfr. uuankilheide.*

c) invloed van grondwoord of vormen met andere suffiks-vokaal: *Mazil, Mabilia, Atcilin, Atzilin, Abbilin, Abbiko, Adiko,*

¹⁾ De enklitische pronomina zijn in onze dialecten niet, zoals in 't *Ohd.*, in staat, om, als ze onder de hoofdtoon van een voorafgaand woord vallen, umlaut te veroorzaken.

Aldiko, Aliko, Alikin, Attiko, Attika, Barika, Fadiko, Vadiko, Hacika, Hatziko, Lanziko, Lanzikin, Lancikin, Manniko, Mannikin, Waldiko, Waliko, Hazzika. Oudnederfr. fakinga, fastington.

d) invloed van gesynkopeerde vormen: *geuuagit* STR. GL.

5) *konsonanten de palitalizaatsie tegenwerken:*

A. *h*-verbindingen.

In de HELIAND-handschriften treft men nooit umlaut aan van *a* vóór *h*-verb., in de kleinere geschriften zelden: *ambehta* FRECK. H. naast *Sahsiko, Sahssiko, Sahtinhem; alamehtigan* CREDO; *vuelmehtigan* ESS. GL., *gemehlidun* ESS. LIND. GL.; *Mehtild*, enz. naast *Mahthild*, HOR. CORV.; *tithursleōti* (voor *-slehti*) MERS. GL. (naast *Sassin*, DODENBOEK); *euwidehsa* GL. ST. P. naast *uuahsit; uuehsitaflun* PR. GL. naast *mahti* (*genitalia*). Ook in de Oudnederfrankiese geschriften belemmerden de *h*-verbindingen de umlaut behalve in *unnehtiga*.

B. *r* en *r*-verbindingen ¹⁾.

1) *r*: de vormen FRECK. H. *Jecmari, Jecmare, Jekmare, Jukmare* (naast *Jekmere*, enz.) kunnen niet anders *a* hebben dan door invoed van de *r* (zie p. 16).

2) *rw*: M. *gigaruu* 1662, 1685, *gareuuea* 1857, *garuuuian* 595, *gigaruuuene* 4541, *gigareuui* 4420, 4451, *gegaruu* 1680, naast *geruuide* 776, *gereuui* 4549, *gereuui* 4248; ESS. GL. Mt. 16,4 *faruu*;

PR. GL. (*ruipgegaridion* 6^e) naast *uuiggigeri, gigeruuu*;

GL. ST. P. *gigaruu* 93^b.

3) *rd*: M. *auuardean* 1907, *auuardien* 1882, *auuardiad* 1645,

¹⁾ We bespreken hier natuurlijk niet de vormen met *r* en *r*-verb., waar de bewaring van de *a* moet geweten worden aan analogie.

auuardid 2276, 2586, MERS. GL. *wardianun* naast 12 vormen met *e* vóór *rd* in M. *auuerdian* 4900, *giherdid* 1051, *ferdi* 2845, 3289, 3311, 3586, 3644, 4547, 4989, *hinferdi* 1038, 1351, *herdislo* 4965 en verscheidene vormen met *e* vóór *rd* in THIETM. CHRON. en MERS. DODENB. (vergel. HUGO HARTMANN. p. 7).

4) *rb*: *umbitharbi* M. 1728 naast *umbiderbi*, enz.

5) *rg*: *huuargin* M. 1089 naast *huergin*, *huerigin*.

We zien dus dat in M., ESS. GL., PR. GL., GL. ST. P., MERS. GL. en FRECK. H. vormen met *a* vóór *r* en *r*-verb. naast vormen met *e* komen; bij enige der *a*-vormen schijnt het *semi-vokalies* karakter van voorafgaande *w* invloed uitgeoefend te hebben (vergel. DODENB.: *Wacilin*, *Walica*, *Walin*, THIETM. CHRON.: *Wallislevo*, *Wallibizi*, *Wallibici*, *Wallibiki*, HUGO HARTMANN p. 2); bij de andere kan alleen de *r* de umlaut verhinderd hebben ¹⁾).

¹⁾ VAN HELTEN. (*Indogerm. Forsch.* V. 348) is van oordeel, dat de *a* in *umbitharbi* moet verklaard worden uit de onbetoondheid van die in *bitharbi*, waaruit *Mnd.* *birve*, *berve* (naast *bederve*, *unbederve*); bij vormen met *e* heeft dan een neventoon gelegen op oorspr. *ǣ*. Eveneens verklaart hij de *a* in *huuargin* uit de onbetoondheid van die in *(n)iohuuargin*.

Schriftbeelden als *bitharbi* en *unbitharbi*, *iohuuargin* en *huuargin* kunnen zeer zeker invloed op elkaar uitoefenen, maar noch *bitharbi* noch *iohuuargin* komen in hetzelfde handschrift voor. Het schijnt ons zeer onwaarschijnlijk toe, dat iemand zo verschillend *gesproken* woorden als *úmbilhārbi* en *bitharbi*, *iohuuargin* en *huuárgin* zou kunnen vermengen. Spreekt bovendien de ontwikkeling in de jongere dialecten wel zeker voor een betoning *(n)iohuuargin*?

III. Chronologie. Karakter van umlauts-*e*.

A. Chronologie.

In alle door ons onderzochte geschriften zien we de umlaut regelmatig doorgevoerd, wanneer niet een of meer van de vroeger genoemde belemmeringen aanwezig waren. Het oudste *Oudsaksiese* geschrift is de CREDO uit de 8^e eeuw; hierin komt de umlaut regelmatig voor.

We kunnen dus aannemen, dat de umlaut $\pm$ 750 in 't *Oudsaksies* tot volle ontwikkeling gekomen was en we mogen, met het oog op andere gelijktijdige ontwikkeling in beide dialekten, voor 't *Oudnederfrankies* ook dezelfde tijd aannemen.

Beschouwen we nu de *umlaut* in verband met andere taalverschijnselen, dan komen we tot de konkluzie, dat hij moet gekomen zijn:

a) nadat *ē* vóór *i* of *j* van volgende syllabe in *i* was overgegaan; de *i < e < a* is eerst uit later tijd;

b) nadat het adverbiaal-komparatief-suffiks (*-is*) na lange syllabe weggevallen was: hald, lang;

c) nadat de *i*-stammen met lange syllabe de *i* in nom. acc. sing. verloren hadden: gast, anst;

d) *nadat de verbale stammen met korte syllabe, uitgaande op p, t, k, d, l, benevens leggian, in 't praeteritum en partic. praet. hun i gesynkopeerd hadden: talda, gitald* ¹⁾);

e) *vóórdat de adverbia met korte stamsyllabe de i van hun komparatief-suffiks geapokopeerd hadden: bet;*

f) *vóórdat de adjektieven in komparatief en superlatief hun i gesynkopeerd hadden: lengron, best;*

g) *vóórdat de praeterita met lange stamsyllabe hun i gesynkopeerd hadden: gibelda, gibeldun, feldi, feldin, heftun, hehtun, antkenda, antkendun, antkiendun, antkendi, senda, sendes, sendi, sendin, seneta, giscerpta, uuenda, uuendin (maar sanda, sandos, sandi, ualcta, gimahalda, uuarhta);*

h) *vóórdat de part. perf. hun i na lange syllabe uitgestoten hadden: gikeleton, gimelta, gimeltas, gimelt, gimerkte, emerкта, (bescenten), giscerptun.*

In 't *Oudnederfrankies* moet de umlaut gekomen zijn:

a) *nadat de ē voor i of j van volgende syllabe in i was overgegaan;*

b) *nadat de i-stammen met lange syllabe hun i in nom. acc. sing. verloren hadden: anst;*

c) *nadat de i in de praeterita met lange en korte syllabe gesynkopeerd was (uitgezonderd kende 72,16): kortsilbige: anbranton, satta, gesatta, sattos, gesattos, taldon, langsilbige: becanda, becandon, gebalhton, sanda, (santa), uuarhton.*

¹⁾ Wanneer e bij deze praeterita voorkomt is deze overgenomen uit de andere vormen van de verba.

VON BORRIES (Das erste Stadium des *i*-umlauts im Germanischen p. 86) neemt als de tijd, waarin de overgang van *ē* in *i* vóór volgende *i* of *j* in volle werking was, de 2^e, 3^e eeuw na Chr. aan. In de eeuwen, die daarop volgden, is dus langzamerhand de kleuring van oorspr. *ǣ* geschied.

B. Karakter van de umlauts-*e*.

Vroeger hebben we gezien, dat door volgende *i* of *j* voorafgaande konzont (of konzonten) gekleurd werd. Deze kleuring geschiedde natuurlijk na *iedere* vokaal, of hij *e*-, *a*-, *o*- of *u*-karakter had. Nadat de konzont palataal gekleurd was, kwam de voorafgaande klank onder zijn invloed. Het eerst openbaarde zich die invloed natuurlijk bij de vokaal, waarvan de kleur het meest de zijne nabijkwam, de *ē* die in *i* overging.

Toen de verandering van *ē* en *i* niet meer aktief was, veranderde de inmiddels *ae* gekleurde *a* in *ē* (wijde *e*) en niet eerder geschiedde dit, anders zou deumlaut van *a* zich slechts als *i* moeten vertonen.

Er was dus een tijd, dat twee *ē*'s zich in onze dialekten naast elkaar bevonden: oorspr. *ē* en *ē* ontstaan uit *a* (*ē*²). *ē* evenwel werd niet gevolgd door palatale konzont, terwijl *ē*² nog altijd onder palatale invloed stond; dus bleef *ē* haar karakter bewaren, terwijl *ē*² haar artikulaatsie verengde door invloed van volgende palataal.

In 't *Middelh.* wordt in 't rijm duidelijk *ē* van umlauts-*e*

onderscheiden ¹⁾); ook in 't tegenwoordig *Nederduits* hebben vele dialekten strenge scheiding ²⁾).

De *grafiese* wisseling van *a* en *e* in een zelfde geschrift en dialekt: *Jekmere* — *Jekmari*, *gigaruu* — *geriuu*, *umbitharbi* — *umbiderbi*, *huuargin* — *huuergin*, *Sahsiko* — *ambehta*, *Makthild* — *Mehthilt*, *mahti* — *uuehsitaflun* wijst er evenwel op, dat er voor sommige konzonanten een *e* met meer wijde artikulaatsie moet bestaan hebben, waarvan de klank zo dicht die van de *a* naderde, dat een schrijving *a* voor *e* mogelijk was. We gaan dan ook niet met VAN HELTEN mede, wanneer hij meent dat de *e* vóór *r*-verbindingen uit «de Vorlage» is overgenomen, de *a* het dialekt van *M.* eigen is. De *e* vóór *r* in *M.* stelde waarschijnlijk een zeer wijde *e*-klank voor die de *a* nabijkwam, zoodat nu eens *a* dan weer *e* mogelijk was.

De *h* en *r* hebben met hun donker timbre ³⁾ oorspronkelijk de umlaut tegengehouden; de *h*-verbindingen hebben meest die belemmerende kracht bewaard, de *r* en haar verbindingen die langzamerhand opgegeven. De *r* heeft nog in vele *Nederduitse* dialekten van nu een wijde umlauts-*e* vóór zich ⁴⁾.

¹⁾ FRANCK. Z. f. d. Alt. XXV. 218 v. v., LUICK. Beitr. XI. 492; naar mijn mening is er wel wat te veel gegeneraliseerd; een onderzoek naar de aard der konzonanten, wanneer *ē* wel met umlauts-*e* rijmt, zou waarschijnlijk leren, dat voor zekere konzonanten umlauts-*e* de waarde had van *ē*.

²⁾ HOLTHAUSEN. Beitr. XIII. 370. Een nauwkeurig onderzoek naar de waarde van de beide *e*'s in 't *Middelnederl.*, *Middelnederd.* en in de jongere dialekten is noodzakelijk. LÜBBEN is voor 't *Middelnederd.* geheel onvertrouwbaar en FRANCK of VAN HELTEN voor 't *Middelnederl.* niet volledig genoeg.

³⁾ BRAUNE. Beitr. IV. 544 v. v., PAUL. Beitr. VI. 178.

⁴⁾ HOLTHAUSEN. Beitr. XIII. 370.

TWEEDE AFDELING.

De umlaut van andere klanken.

Zoals we vroeger opgemerkt hebben, moest de konzont gepalataliseerd worden, onverschillig welke klank voorafging.

De *ē* was de klank, die het eerst de inwerking van palatale konzont onderging, daar deze weinig tegenwerking bood; daarna de indifferente *a*.

Wanneer we nu zien in 't *Middelnederd.* en *Middelhoogd.* en de jongere *Nederduitse* dialekten, dat de andere vokalen ook umlaut ondergaan hebben, dan kunnen we niet anders dan die umlaut terugbrengen tot een tijd toen de konzonten nog hun palataal karakter hadden, toen de umlauts-wet nog volkomen aktief was.

Om de verandering van *ē* en *a* weertegeven, hadden de schrijvers grafiese tekens: *i* en *e*; niet also voor die van de andere klanken. Indien we de umlaut van deze andere klanken dan niet in onze geschriften zien weergegeven, dan moet de oorzaak hiervan zijn *niet*, dat de *Westgerm.* klanken in 't *Oudsaksies* en *Oudnederfrankies* vóór palatale konzont onveranderd bleven, maar dat de toenmalige orthografie in gebreke bleef.

Pogingen van meer juiste grafiese weergeving zou men kunnen zien in enige vormen:

Oudsaksies.

1. *u*: *baruirdig* M. 2933, 4597, *anduirði* C. 4040 (C. 1759 verbeterd), *firiston* C. 4874, *uirði* C. 835, *uirthi* C. 3936, *gífrimid* C. 43 *drihtnes* C. 264.

baruuirdig ¹⁾, epitheton van Petrus, zal wel ontstaan zijn uit *baruuirdig* door invloed van *uirdig*; *anduuirdi* kan de *i* te danken hebben aan voorafgaande *idis* en volgende *ni*, *uuirði* aan voorafgaande *gio gibanero*, *uuirthi* aan voorafgaande *ni*; *gifrimid* behoeft niet bij *frummian* gebracht te worden, maar behoort veeleer bij *fremmian*; *drihtnes* blijft alzo het enige voorbeeld, dat een onbetwistbare *i* in plaats van *u* heeft.

Wanneer we nu *githismod* C. 5647 vinden, dat wel, volgens WACKERNAGEL, verschreven zal zijn voor *githrusmod*, waar geen *i* kon werken, en wanneer we soms *u* aantreffen, waar we *i* zouden verwachten: *huldi* C. 5043, *furinuere* C. 743, *auunnan* M. 1679, dan heb ik de moed niet om in bovengenoemde vormen pogingen te zien van meer juiste grafiese weergeving.

thiores Ess. H. 150^b, door HEYNE ²⁾ als voorbeeld voor umlaut van *u* aangevoerd, is een zeer twijfelachtige vorm.

2. *â*: kon ontstaan zijn 1) uit *an*, 2) door samentrekking, 3) uit *Westgerm. æ* (wijde *ê*).

A) *â*¹ en *â*². Van de grafiese weergeving van de umlaut van *â*¹ en *â*² treffen we in onze geschriften geen voorbeelden aan, behalve *ehtin* M. 3845, dat men aanneemt ontstaan te zijn uit *×anhtin*. Bij de umlaut van *ǣ* hebben we gezien, dat in de HELIAND-hs. umlaut vóór *h*-verbinding, noch vóór *i* van de optatief voorkomt; wanneer we nu verder zien, dat in 't *Oudnederfrankies*, waarin slechts éénmaal vóór *ht e < a* voor-

¹⁾ GALLÉE. Feestbundel de Vries p. 15.

²⁾ M. HEYNE. Kleine altsächsische und altniederfränkische Grammatik p. 10.

komt, nooit umlaut van $\hat{a}^1$ en $\hat{a}^2$, dit werkwoord meest *e* heeft: *ehtin* 70,11, *ehton* GL. 235, 236, *ehtindon* GL. 237, *ehtidon* 68,27 en slechts éénmaal *a*: *ahtidon* GL. 10, dan begin ik te twijfelen aan de juistheid van de afleiding *ahtian* < *anhijan*, waartoe men gekomen is door de *h* en de betekenis van 't woord.

B) $\hat{a}^3$. BEHAGHEL (*Grundr.* 563) neemt aan, dat in M. $\hat{a}^3$ (ontstaan uit $\hat{a}$) door volgende *i* umlaut heeft ondergaan; KÖGEL (*Indogerm. Forsch.* III. 285) is van dezelfde mening.

In M. nu zijn 7 vormen, waarin $\hat{e}$ staat vóór volgende *i*: *bedi* 2152, *farletid* 3322, *meriaro* 3159, *sehan* 2389, *geuuedea* 1665, *geuuedie* 4100, *bicnegan* 1310, *merean* 867; in C. zijn 3 vormen: *godsprekea* 565, *biknegan* 1310, *merean* 867; in V. 1 vorm: *biknegan* 1310.

In M. evenwel treffen we 15 vormen met $\hat{e}$ aan, waar geen *i* invloed kon uitoefenen: *andreden* ¹⁾ 3495, *landmegun* 3814, *uueg* 2944, *uuepanberand* 2779, *uureka* 3246, *ger* 449, *gertalo* 786, *gertalu* 4148, *gertale* 2728, *gere* 217, *geres* 198, *gerun* 732, *gero* 843, 3811, *bedi* 2152; in C. zijn 3 vormen: *gebun* 1227, *lesun* 810, *berun* 2182.

In de andere handschriften ²⁾ zien we 2 *zekere* vormen met *e* gevolgd door *i*: *geuuede* PR. GL. 62^b, *isuese* VERG. GL. 117^b en 9 vormen, waar *i* invloed uitgeoefend kan hebben: *drenan* VERG. GL. 11^b, *drenon* VERG. GL. 92^b (vergel. *drani*, nom. plur. STR. GL. en *drana*, nom. sing. VERG. GL. 12^b), *kiesos*

¹⁾ Het is mij niet duidelijk hoe KÖGEL in *andreden* niet anders dan een *j*-praes. kan zien wegens *andredandi* GL. LIPS.

²⁾ De eigennamen nemen we hier niet bij.

FRECK. H (M) 123, 547, 552, *kiesas* (K) 226, *kieso* (M) 359, 425, *kieseuath* BRUSS. PR. GL. 3^b.

Daarentegen hebben we 13 vormen waar *ê* voorkomt, niet ontstaan door invloed van volgende *i*: *ger* FRECK. H. 358, *geres* FRECK. H. 237, 282, *gera* FRECK. H. 473 BEDA 15, *redun* ESS. GL. JOH. 11,47, *ungimelademu* VERG. GL. 185^a, *imelot* GL. ST. P. 62^c, *appulgre* VERG. GL. 6^b, *iletene* MERS. GL.; *bedi* BEDA 3, *gefi* BEDA 5, en *suueslic* PAR. PR. GL. 155^b moeten natuurlijk ook hierbij gebracht, daar de optatief-*i* en -*lic* in 't Oudsaksies nooit umlaut bewerkten.

Waar zo de verhouding is in onze geschriften (M. 6 *ê*....*i*, C. 3 *ê*....*i*; M. 15 *ê* vóór andere vokaal, C. 3 *ê* vóór andere vokaal; *kleinere geschriften*: 2 zekere *ê*....*i* en 9 onzekere *ê*....*i*, 13 *ê* vóór andere vokaal) daar gaat het niet aan deze *ê*, gevolgd door *i*, optevatten als *Mnd. Mhd. ê* uit *â*. Te veel voorbeelden voor *ê* gevolgd door niet-umlaut-bewerkende vokaal zijn er, om te denken dat *ê*....*i* door umlaut zou zijn ontstaan: *Westgerm. â* is in 't Oudsaksies, *evenals* in andere *Westgerm. dialecten* in *â* overgegaan; enkele vormen met *ê* zijn *archaïsmen*, waaronder enige met volgende *i*.

3. *ô*: *temig* C. 2489, *frekni* C. 1230, *betien* M. 1364, *atue-meas* GEN. 66.

De mogelijkheid bestaat dat *temig* verschreven is door invloed van volgende *treuua*, dat *frekni*, volgens SIEVERS ¹⁾, ontstaan is door onwillekeurige vermenging van *feknean* en *froknean*, daar de betekenis van *feknean* op deze plaats wel de juiste zijn zal; dat *betien* ontstaan is door invloed van *betara* uit

¹⁾ SIEVERS. Z. f. d. Alt. XIX. 65.

het tweede halfvers. De *ue* geeft misschienumlaut van *ô* aan of staat voor *uo* door verschrijving.

4. *û*: *pisid* C. 2352, *suiliuuat* C. 1723 (?).

5. *aw*: De vormen met oorspronkelijke *aw* gevolgd door *i* heb ik opgenoemd bij deumlaut van *ä*. De bewering van KÖGEL¹⁾, dat *streidun* zich zou aansluiten bij een infinitief *×straujan*, dus de *e* zou zijn *ê* < *ô*, heeft mij niet overtuigd. Veel liever sluit ik me aan bij hetgeen hij vroeger²⁾ gezegd heeft dat *streidun* teruggaat op een vorm *×strawidun*; de vorm *stroïdun* in C. sluit zich dan aan bij *×straujan*. Ik zie de noodzakelijkheid niet in, waarom *Ohd. frewita* een andere oorsprong moet gehad hebben dan *Ouds. streidun*, gene met *ē*, deze met *ê*.

Oudnederfrankies.

1. *u*: *diuri* GL. 214, *wirte* GL. 1032, *geuulitte* GL. 523. Of het schrijffouten zijn, of dat men er pogingen in moet zien van meer juiste grafiese weergeving, is niet uittemaken.

2. *â*: *â*¹ (vergel. evenwel *ehtin*, enz.) en *â*² hebben geenumlaut ondergaan.

Vele voorbeelden hebben we voor *ê* (*Westgerm. è*) vóór volgende *i*: *deda* (in plaats van *dedi*) 63,10, *anredit* GL. 34, *ginekeda* 54, *besete* 73,2, *gevi* 59,6, *uuedan* GL. 1074, *geuuede* GL. 471; verder de optatief-vormen: *spreke* 54,13 en *behelin* 63,6.

Voor *ê* vóór andere vokaal hebben we slechts: *andredandi* GL. 25.

¹⁾ *Indogerm. Forsch.* III. 287.

²⁾ *Beitr.* IX. 533 v. v.

Men ziet dus *ê* vóór *i* komt zeer talrijk voor; ik vat echter, evenals voor 't *Oudsaks.*, deze *ê* op als een *archaïsme* en niet als een klank door umlaut ontstaan.

3. *ô*: *neruoiki* GL. 704, *boigedon* 56,7, *oigi* GL. 725. Of het schrijffouten zijn is hier ook natuurlijk niet uittemaken.

Rezultaat:

We komen dus tot de slotsom, dat men in geen geval met zekerheid zeggen kan, dat er in *Oudsaksiese* geschriften vormen voorkomen, waarin de umlaut van een andere klank dan *a* grafies weergegeven wordt; enkele woorden kunnen wellicht wijzen op umlaut van *u*: *baruuirdig*, *anduuirdi*, *firiston*, *uuirði*, *uuirthi*, *drihtnes*, van *â* uit *an*: *ehtin*, van *ô*: *temig*, *frekni*, *betien*, *atuemeas*, van *û*: *fisid*, *suiliuuat*.

Ook voor de *Oudnederfrankiese* geschriften kan men geen zekere vormen geven met grafies weergegeven umlaut buiten die van *ä*; umlaut (?) van *u*: *diuri*, *wirte*, *geuuillilte*, van *ô*: *neruoiki*, *boigedon*, *oigi*.

STELLINGEN.

FEDERAL

I.

Het gebruik van de uitdrukking „open” en „gesloten klinker” is in grammatische werken aftekeuren.

II.

Waarschijnlijk onjuist is ZIMMER's mening (KUHNS Z. f. vergl. Sprachf. XXX. 210, 211), dat Kelties *tir* en Latijns *terra* teruggaan op een grondvorm $\times$ *terso*.

III.

Zonder genoegzame grond heeft men aangenomen, dat de overgang van Oudnederlandse *u* in Nederlandse *ü* onder Keltiese invloed zou geschied zijn.

IV.

De bewering van F. STARK (Die Kosenamen der Germanen p. 10): „die einfachen, einstämmigen Namen sind Verkürzungen der zusammengesetzten,” is onaannemelijk.

—

V.

Waarom *s*+explozief niet, *s*+andere konzontan wel met *s* en *s*-verbinding allitereert, is phoneties verklaarbaar.

VI.

Socin verandert ten onrechte (Beowulf, v. 1201) *fealh* in *fleah*.

VII.

Bij het uitgeven van handschriften moeten geen persoonlijke opinies van de uitgever in de tekst veranderingen aanbrengen.

VIII.

De bezwaren door R. FRUIN (Études archéologiques, linguistiques et historiques déd. à Dr. C. LEEMANS p. 285) tegen de etymologie *Holland* < *Holtland* aangevoerd, zijn niet gewichtig genoeg om deze te verwerpen.

IX.

Etymologie is alleen dan in een spelling-systeem te verdedigen, wanneer dit daardoor gemakkelijker wordt.

X.

Behalve in de open lucht geschiedde de vertoning van de werelds-dramatiese stukken (abele spelen en sotternien) zonder twijfel (Dr. J. TE WINKEL. Gesch. der Nederl. letterk. p. 529) in huis; de vrouwenrollen werden waarschijnlijk soms door vrouwen-zelf gespeeld.

XI.

De veranderingen door Hooft later in de rhythmus van zijn vroeger-gedicht vers gebracht, hebben dikwels de artistieke waarde ervan verminderd.

XII.

In een wetenschappelijk-historiese geschiedenis van een letterkundig tijdvak zijn subjektief- en algemeen-aesthetiese beschouwingen niet op hun plaats.

XIII.

De Nieuwe Gids was een protest tegen de konventsie, niet een negaatsie van het vroegere.

XIV.

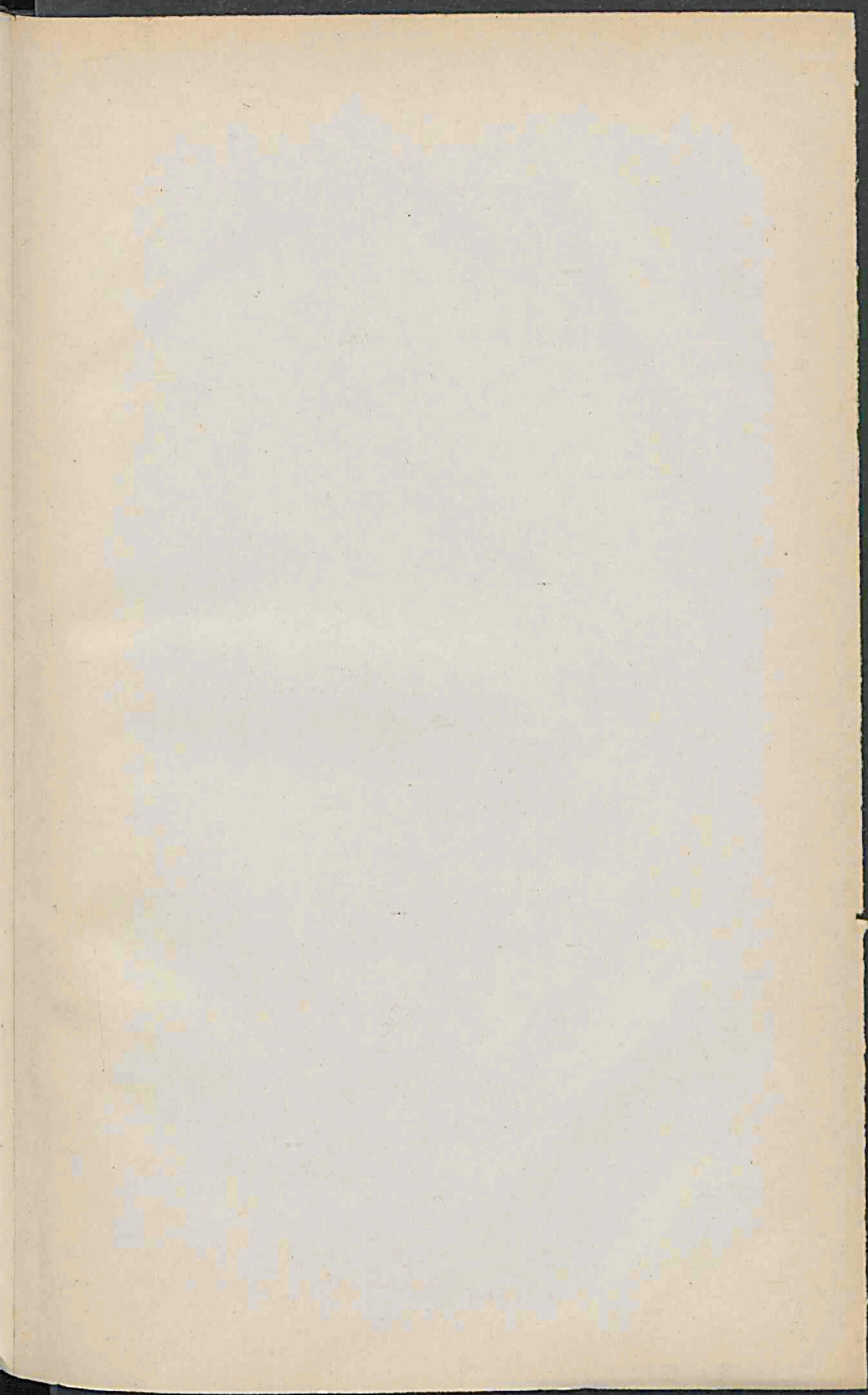
Men mag reeds voor de 9^e eeuw het voorkomen van het zegel in privaatoorkonden aannemen.

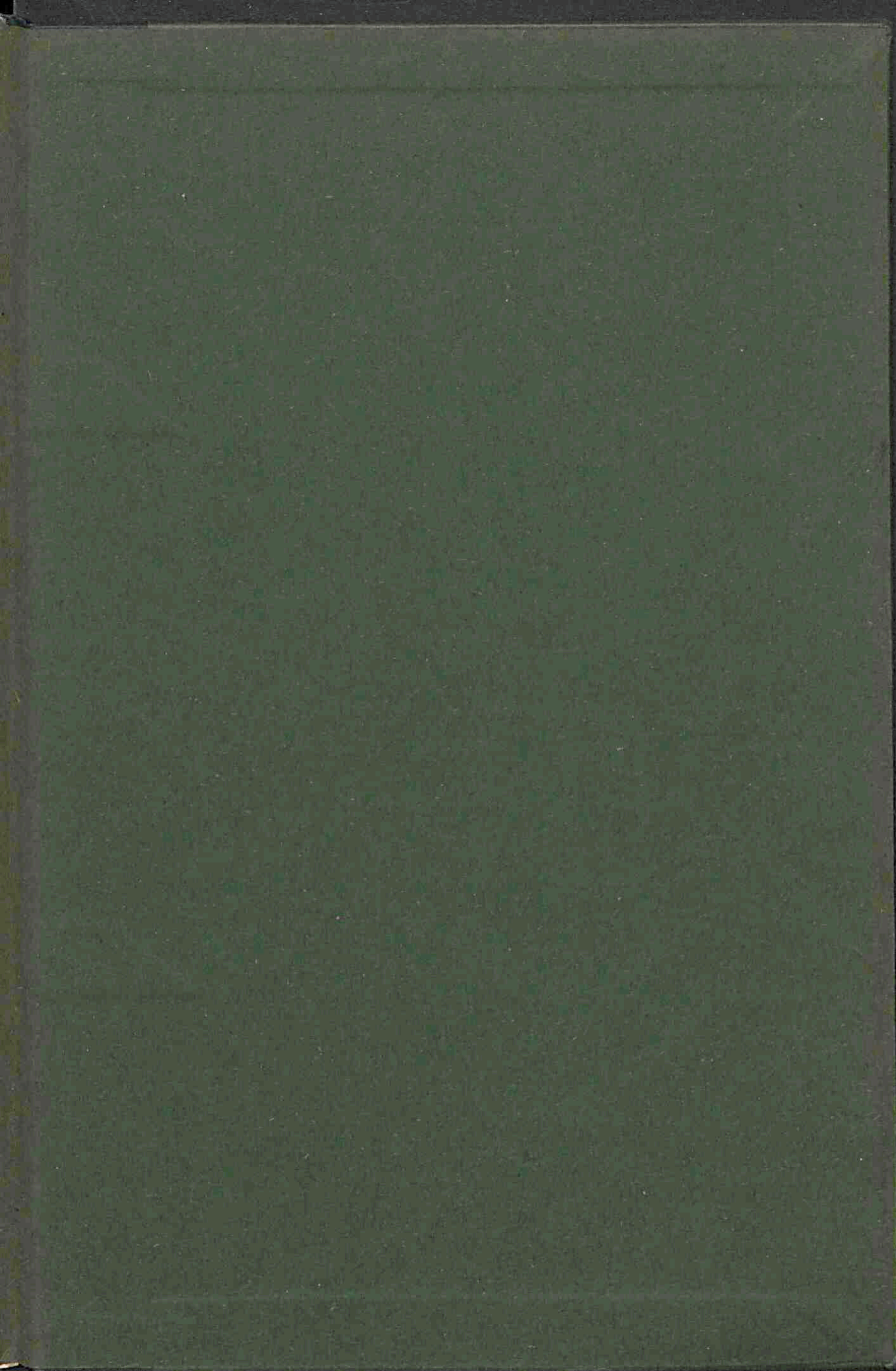
XV.

De bewering van Dr. D. C. NIJHOFF (Staatkundige geschiedenis van Nederland p. 314), dat men de besluiten der Statenvergadering van Juli 1572 niet on-revolutionair kan noemen, is niet te verdedigen.

XVI.

Zolang aan onze universiteiten de Aardrijkskunde niet naast de andere wetenschappelijke vakken wordt gedoceerd, is het ten nadele voor het onderwijs en onbillik tegenover anderen, dat aan Doctoren in de Nederlandse letterkunde het „jus docendi” daarin verleend wordt.

A